

Vliv rodiny na volbu profesní orientace žáků středních škol

Hana Červinková

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hana Červinková**
Osobní číslo: **H09327**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv rodiny na volbu profesní orientace žáků středních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti rodiny a volby povolání.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a. J. MAREŠ, Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VENDEL, Štefan. Kariérní poradenství. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1731-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jarmila Šťastná

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ...11.4.2012

.....*Cerovákma*.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá vlivem rodiny na volbu profesní orientace žáků středních škol. V teoretické části jsou charakterizovány základní pojmy, rodina, její funkce a význam v životě člověka. Zaměřuje se také na vzdělání, volbu profesní orientace a v neposlední řadě na povolání. Cílem praktické části je zjistit, jaký vliv má rodina na volbu profesní orientace žáků středních škol, jestli s jejich volbou souvisí úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů či povolání, která vykonávají, popřípadě zdali je toto rozhodnutí ovlivněno pohlavím rodičů nebo žáků.

Klíčová slova: rodina, dospívající, vzdělání, profesní orientace, povolání, vliv

ABSTRACT

This thesis examines the influence of family on the career choices of secondary school students. The basic concepts are discussed in the theoretical section, including the family and its function, and meaning in human life. This section also focuses on education, career orientation, and finally one's profession. The aim of the practical part is to determine the effect of the family on the career choices of secondary school students, whether their choice of career is related to the educational attainment or profession of their parents, or whether the decision is influenced by the gender of parents or pupils.

Keywords: family, adolescent, education, professional orientation, profession, influence

Poděkování:

Děkuji Mgr. Jarmile Šťastné za odborné vedení mé bakalářské práce, za užitečné rady a cenné připomínky. Poděkování patří rovněž školám a pedagogům, kteří mi umožnili provést výzkum a všem žákům, kteří se vyplněním dotazníku na výzkumu podíleli. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svému příteli, rodině a přátelům za jejich vytrvalou pomoc a podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
1.1 RODINA	12
1.2 OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	12
1.2.1 Adolescence	13
1.3 PROFESNÍ ORIENTACE	14
1.4 INTERPERSONÁLNÍ VLIV	14
2 RODINA	15
2.1 FUNKCE RODINY	16
2.2 DOSPÍVAJÍCÍ V RODINĚ	18
2.3 SOUROZENECKÉ VZTAHY	20
2.3.1 Jedináčci	21
2.3.2 Adolescence	21
2.4 SOUČASNÁ RODINA	22
3 VZDĚLÁNÍ	24
3.1 VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM ČR.....	25
3.1.1 Střední školy.....	25
3.1.1.1 Gymnaziální vzdělávání.....	26
3.1.1.2 Střední odborné vzdělávání	26
4 VOLBA PROFESNÍ ORIENTACE	28
4.1 ETAPY VOLBY PROFESNÍ ORIENTACE	29
4.2 OVLIVŇUJÍCÍ FAKTORY	30
4.2.1 Vliv rodiny	31
4.3 PROFESNÍ PORADENSTVÍ.....	32
4.3.1 Působení školy.....	33
5 VÝZNAM POVOLÁNÍ	34
5.1 PROFESNÍ ROLE.....	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
6 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI	37

6.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	37
6.2	VÝZKUMNÉ CÍLE.....	37
6.3	VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	38
6.4	HYPOTÉZY.....	38
6.5	DRUH A METODA VÝZKUMU	39
6.5.1	Dotazník	39
6.6	VÝZKUMNÝ SOUBOR	40
6.7	ZPRACOVÁNÍ DAT.....	42
7	VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE.....	43
7.1	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK A JEJICH INTERPRETACE	45
7.2	VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ.....	73
7.3	SHRnutí VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	77
7.4	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	78
	ZÁVĚR	79
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	80
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	83
	SEZNAM OBRÁZKŮ	84
	SEZNAM GRAFŮ	85
	SEZNAM TABULEK.....	86
	SEZNAM PŘÍLOH.....	88

ÚVOD

Profese tvoří podstatnou součást života každého jedince, zčásti určuje naše postavení ve společnosti a značně se podílí na míře životní spokojenosti člověka. Nejen z těchto důvodů je volba profesní orientace velmi významná a její důležitost by se neměla opomínat.

K výběru tohoto tématu mě inspirovala praxe na úřadu práce, při níž jsem měla možnost zúčastnit se přednášky v rámci profesního poradenství pro žáky středních škol. Rovněž si myslím, že pomáhat lidem se správnou volbou jejich profesní orientace, s uplatněním na trhu práce je užitečné. Celkově problematika zaměstnanosti je oblast, ve které by mě bavilo pracovat.

Podle mého názoru je volba profesní orientace důležitou součástí sociální pedagogiky, zejména z hlediska poradenských služeb na úřadech práce či výchovného poradenství ve školách.

V České republice je kladen důraz obzvláště na volbu profesní orientace při přechodu ze základní na střední školu. Během středoškolského studia však člověk prochází řadou změn a jeho rozhodnutí se může za čtyři roky mnohokrát měnit. Proto by se v případě středoškolačů nemělo profesní poradenství podceňovat. V zahraničí, zejména pak v ekonomicky vyspělých zemích, je obecně kladen na problematiku volby povolání větší důraz, protože jsou si zde více vědomi důležitosti tohoto rozhodnutí pro kvalitní přípravu zaměstnanců.

Bakalářská práce se skládá ze dvou hlavních částí: teoretické a praktické.

Teoretická část je rozdělena do pěti kapitol. První z nich se zabývá vymezením základních pojmů. Druhá je zaměřena na rodinu, její charakteristiky, funkce, rodinné vztahy a současnou situaci. Následuje třetí kapitola o vzdělání a vzdělávacím systému v České republice s důrazem na středoškolské vzdělávání. Volbou profesní orientace se zabývá kapitola čtvrtá, ve které tuto problematiku definuji, stejně tak jako jednotlivé etapy volby profesní orientace, ovlivňující faktory a profesní poradenství. Poslední kapitola teoretické části pojednává o významu povolání v životě člověka.

V praktické části si kladu za cíle zjistit, jaký vliv má rodina na volbu profesní orientace žáků maturitních ročníků středních škol, jestli s jejich volbou souvisí úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání rodičů či povolání, která vykonávají, popřípadě zda je toto rozhodnutí ovlivněno pohlavím rodičů nebo žáků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V humanitní sféře bývá zpravidla problém určit přesný význam pojmů. Na většinu z nich se totiž můžeme podívat z různých úhlů pohledu, dle nejrůznějších kritérií, či v mnoha souvislostech. Není jednoduché dané pojmy jednoznačně vytyčit a málokdy můžeme vytvořit zcela jednotnou definici. Přesto je vhodné si na úvod vymezit základní oblasti této práce a definovat si je alespoň z pohledu některých odborníků.

1.1 Rodina

Rodina je nestarší společenská instituce, která plní socializační, ekonomické, reprodukční a další funkce. Jejím prostřednictvím se jedinec začleňuje do společnosti. Vytváří emocionální klima, interpersonální vztahy, hodnoty, postoje, základy etiky a životního stylu. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 202)

Psychologický slovník Hartla a Hartlové (2000, s. 512) definuje rodinu jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.

Osobně považuji za nejvýstižnější pojetí rodiny jako skupiny lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním, kdy můžeme pojmu rodina použít v jakékoliv situaci, jestliže mezi lidmi existují psychologické a emocionální vazby. A to i v případě, že se jedná například o nesezdaný pár či náhradní rodinu. Zvláštnost tohoto systému spočívá především v propojení prvků veřejných, sociologických, psychologických i ryze soukromých. (Kramer, 1980 cit. podle Sobotková, 2001, s. 22)

1.2 Období dospívání

Při vymezování období dospívání se autoři odlišují zejména v členění jeho fází. Někteří dělí dospívání na prepubertu, pubertu (pubescenci) a adolescenci, jiní pak na pubertu a adolescenci. Všichni se ale shodují na tom, což podle mého názoru charakterizuje dané období nejlépe, že člověk nacházející se v této etapě života prožívá hluboké a zásadní změny. (Farková, 2009, s. 34)

Dále se v práci zabývám pouze adolescencí, protože zde spadá věkové rozmezí cílové skupiny, tedy respondentů výzkumu.

1.2.1 Adolescence

Podle Vágnerové (2000, s. 253) trvá období adolescence přibližně od 15 do 20 let a je charakteristické určitou individuální variabilitou zejména v oblastech psychiky, sociálního prostředí a somatické sféry.

Z biologického hlediska lze období dospívání vymezit jako životní úsek ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání, a na straně druhé plným dovršením pohlavní zralosti. Vedle biologického dospívání probíhají již zmíněné psychické změny, konkrétně vznik nových pudových tendencí, celková emoční labilita a nástup vyspělého způsobu myšlení. (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 138)

Vágnerová (2000, s. 254) považuje dospívající jedince za tvůrce své vlastní kultury, která je charakteristická potřebou volnosti, experimentováním, nechutí k jakýmkoliv definitivním rozhodnutím či volbě. V možnostech do budoucnosti se cítí adolescent svobodný, je si vědom řady možností, které se mu nabízejí. Nehodlá se však vydávat konkrétním směrem, spíše se rozhlíží a zvažuje alternativy. Lidé nacházející se v tomto vývojovém období žijí naplno, převážně současností, tím co se děje tady a teď. Současnost a budoucnost má pro ně stejný význam, pouze v případě neuspokojivé přítomnosti se upínají na pozitivní vyhlídky.

Převážně se ztotožňují s vymezením Farkové (2009, s. 34), podle které dospívání často provází emoční nestabilita, změny nálad, impulzivita v jednání, nestálost, nepředvídatelné postoje a reakce. Ve škole je narušena soustředěnost, čímž může docházet k výkyvům ve školních výsledcích. Samotní adolescenti svým stavům často nerozumí a jsou pohlcováni nejistotou a úzkostí. Morálka dospívajících je mnohdy absolutní. Přijaté normy jsou platné pro všechny a za jakýchkoliv okolností. Kompromis je zásadně odmítán. Absolutismus adolescentů je častým zdrojem konfliktů a příčinou opakovaného zklamání.

Adolescence je však především dobou komplexnější psychosociální proměny, mění se osobnost dospívajícího i jeho sociální pozice. Mladý člověk získává nové role, spojené s vyšší sociální prestiží. (Vágnerová, 2000, s. 253)

Podle Vágnerové (2000, s. 253) rovněž dochází v těchto letech ke stabilizaci a zklidnění vztahů s rodiči, většího významu nabývají vrstevníci a jedinec je schopen zralejšího partnerského vztahu. Dospívající člověk zpravidla zažívá první pohlavní zkušenosti. Také dosahuje plnoletosti, což má velký význam zejména z právního hlediska. V neposlední řadě

dokončuje přípravné profesní období, po němž následuje buď nástup do zaměstnání, nebo terciární vzdělávání. Během přechodného období adolescence by měl jedinec dostat všech předpokladů a stát se dospělým.

1.3 Profesionální orientace

Pedagogický slovník Průchy, Walterové a Mareše (2003, s. 181) definuje profesionální orientaci jako jeden z úkolů, kterým se zabývá výchovné poradenství. Tuto problematiku zajišťují odborná zařízení výchovného poradenství, školy, podniky a úřady práce.

Hlavním obsahem je zejména utváření a rozvíjení reálného profesionálního cíle a perspektivy mladého člověka a vlastností a schopností významných pro proces volby povolání, jeho vykonávání a eventuálně rekvalifikace. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 181)

Výstižně podle mého názoru charakterizuje profesionální orientaci Mezera (2002, s. 159-160). Chápe ji jako krátkodobou či jednorázovou pomoc mladým lidem při výběru jejich další školy nebo konkrétního povolání. Bývá poskytována zejména výchovnými poradci, pedagogicko-psychologickými poradnami nebo informačními či poradenskými středisky na úřadech práce. Velkou roli hraje také učitel žáka, který ho zná řadu let a dokáže posoudit jeho schopnosti a dovednosti v rámci výchovně vzdělávacího procesu.

1.4 Interpersonální vliv

Vliv v mezilidských vztazích znamená vzájemné ovlivňování, vznikající následkem interakce mezi lidmi. Je to způsob, kterým člověk působí na někoho dalšího a vědomě či nevědomě ovlivňuje jeho názory, postoje, hodnoty atd. Jedná se také o chování, které v budoucnu přímo nebo nepřímo ovlivňuje jednání či postoje jiných osob. (Jandourek, 2001, s. 73)

První kapitola bakalářské práce byla věnována objasnění základních pojmů, které měly přiblížit zvolené téma. Následující kapitola se zabývá rodinou, nejvýznamnější institucí v životě každého jedince.

2 RODINA

Význam rodiny v životě každého člověka je nezpochybnitelný. Rodina je naším průvodcem po celou dobu existence a v každé životní etapě nás více či méně ovlivňuje. Myslím si, že v současné společnosti, která klade na jedince vysoké nároky, nabývá rodina na důležitosti. Lidé si začínají čím dál tím více uvědomovat, jak je pro ně podstatná a nepostradatelná. Následující kapitola pojednává o rodině, jejím vymezení, významu a charakteristice. Zabývá se také jejími funkcemi, povahou v současnosti a v neposlední řadě sourozeneckými vztahy.

Velmi mě zaujalo vyjádření Wolfa (2004, s. 126), který napsal: *Zvláště dnes zůstává rodina onou zátokou dobré pohody, mysem Dobré naděje i se všemi těmi skřípajícími peripetemi, protože rodina vytváří a zároveň je domovem, útočištěm a jak říkali staří Čechové, je svorníkem lidí. Právě v rodině se setkává konečno s nekonečnem – duchovní svět s materiálem – život se smrtí a srdce s rozumem.* Myslím si, že rodina poskytující jedinci útočiště, zázemí a lásku je pro každého velmi významná.

Rodina může být chápána jako prostor, do kterého se člověk narodí bez možnosti vlastní volby a s povinností přijmout to, co mu rodiče poskytnou. Je to strukturovaný systém, jehož smyslem je vytvářet bezpečné a stabilní podmínky pro reprodukci a produkci života lidí. (Kraus, 2008, s. 80)

Rodina je rovněž jedním z hlavních faktorů při utváření člověka a vykazuje řadu jevů, které svědčí o závislosti jedince na ní (Wolf, 2004, s. 126).

Podle Krause (2008, s. 79) se jedná o nenahraditelnou instituci pro dospělého člověka, natož pak pro dítě či dospívajícího. Je významným činitelem, který stojí na začátku rozvoje osobnosti a má možnost jej všelijak ovlivňovat. Příbuzní předávají svým potomkům hodnoty z generace na generaci, čímž plní nezastupitelnou funkci.

Z hlediska socializace, je rodinné prostředí prvotní a tím pádem klíčové. Rodina seznamuje dítě s kulturou, tradicemi, normami společnosti a učí ho přijatelným vzorcům chování. Příbuzní rovněž ovlivňují výchovu a začlenění dítěte do společnosti. Jedná se o vztahovou strukturu společnosti, materiální vybavení domova a také sociálně-kulturní hledisko zahrnující vzdělání rodičů, popřípadě jejich postavení ve společnosti. Všechny tyto podněty dítě formují a spoluvytváří jeho osobnost. (Procházka, 2012, s. 102)

Přikláním se k myšlenkám Matouška (2003, s. 47-48), podle něhož má každá rodina svou vlastní soustavu hodnot, kterou můžeme označit termínem rodinný kodex. Součástí tohoto kodexu jsou letité zkušenosti členů rodiny, které si vzájemně předávají nebo také modely chování či normy. Zmiňované zásady se mohou stát ideologií rodiny, která řídí jednání jednotlivých členů. Tato soustava hodnot stanovuje mantinely a hranice kdy, co a jak se má dělat. Normy rodiny však nemusejí být vždy totožné s normami společnosti.

Z hlediska sociologického, psychologického i sociálního je rodina malou neformální skupinou, která zastává funkci mediátora kulturního vlivu. Zpravidla bývá naší první referenční skupinou, do které chce jedinec patřit a má k ní kladný vztah. Co se týče vývoje instituce rodiny, prošla řadou proměn. Pozornost je nyní v rámci výchovy dítěte soustředěna především na podnětnost rodinného prostředí. (Kohoutek, 1998, s. 3)

Jednotlivé typy rodiny vymezuje Kraus (2008, s. 80) následovně. Pokud žijí rodiče s dětmi pohromadě, nazýváme toto společenství jako rodinu nukleární neboli jadernou. Uvážíme-li jako součást tohoto celku také prarodiče, strýce, tety apod., hovoříme pak o rodině rozšířené či velké. Rodina, do níž se člověk narodí, a ve které vyrůstá, se nazývá orientační. Svazek, který jedinec pak následně sám v dospělosti zakládá, označujeme jako prokreační. Pokud jsou v rámci rodinného systému plněny všechny funkce přiměřeně, jedná se o rodinu funkční. V případě zanedbávání některých poslání mluvíme o rodině dysfunkční a v situaci totálního vnitřního rozkladu nazýváme rodinu afunkční.

2.1 Funkce rodiny

Význam rodiny v současné společnosti nabývá na důležitosti. Rodinné prostředí nám poskytuje útočiště před veřejným světem a působí jako pevný, opěrný bod. Rodina naplňuje rozsáhlé spektrum funkcí, které jsou v reálném životě úzce spjaty, navzájem se prolínají a určují míru harmonie či disharmonie jejího prostředí. (Procházka, 2012, s. 102)

Mezi činnostmi, které rodina zabezpečuje, patří zejména péče o zdraví, výživu, kulturní návyky, sdílení finančních prostředků. Dále vytváří specifické socializační a výchovné prostředí a v neposlední řadě vštěpuje dětem morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, podporuje a chrání. (Kraus, 2001, s. 79)

Kraus (2008, s. 81-83) dělí funkce rodiny na: biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, ochrannou, socializačně-výchovnou, rekreační a emocionální.

Podle mého názoru by emocionální funkce neměla být v žádném případě jmenována až na posledním místě, protože je zcela nenahraditelná.

Za nejnázornější a nejvýstižnější považuji členění Procházky (2012, s. 103-111) na sedm základních funkcí rodiny:

- **Biologicko-reprodukční funkce** je velmi důležitá pro celou společnost, které poskytuje stabilní reprodukční základnu. V současnosti bývá narození potomka často vnímáno jako překážka v kariérním růstu či seberealizaci, v sociálně slabších rodinách pak jako přepych, který si nemohou dovolit. Na druhou stranu narození dítěte dotváří smysl lidského života, poskytuje zcela nové pouto mezi partnery a jejich potomkem a staví před člověka nové cíle a výzvy. Rodičovství charakterizuje dospělost a zralost jedince a dává životu nový význam.
- **Sociálně-ekonomická funkce** umožňuje zajistit ekonomické a sociální podmínky svým členům k realizaci jejich potřeb. Rodina je spotřebitelem a zároveň i tvůrcem ekonomických hodnot. Na zajištění rodiny se často podílí samotný stát formou sociálních dávek, a to zejména v situacích, kdy je tato funkce narušena a rodina hmotně strádá.
- **Výchovná funkce** zahrnuje cílevědomé působení na dítě, se záměrem předat svým potomkům hodnoty, normy společenského chování, naučit je orientovat se v kulturním prostředí, vést je ke vzdělávání a sebevýchově. Rodiče mnohdy volí rozdílné metody výchovy. Všeobecně hovoříme o třech základních výchovných stylech:
 - **autoritářská výchova** uplatňuje vliv, sílu a moc dospělého, který vyžaduje od dítěte striktní poslušnost, plnění příkazů a dodržování zákazů,
 - **liberální výchova** je opakem té autoritářské. Potomek je ponechán sám sobě a bez zásahů rodičů prochází vývojem,
 - **demokratická výchova** usiluje o vyváženost názorů a požadavků s prostorem a svobodou ve výchově. Základem je systém pravidel, která jsou dítěti vysvětlena a odůvodněna.

- Prostřednictvím **socializační funkce** se dítě učí osvojovat si návyky, způsoby chování a jednání typické pro danou společnost. Rodina je první sociální skupinou, ve které socializace začíná a připravuje tak člověka na vstup do reálného života.
- **Emocionální funkce** bývá považována za velmi významnou a hlavně nenahraditelnou. Rodina vytváří potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty. Pokud v rodinném prostředí převažují kladné vztahy, jsou dobrým předpokladem pro rozvoj emocionality u člověka.
- **Ochranná a domestikační funkce** má za úkol zajišťovat biologické, hygienické a zdravotní potřeby nejen dětí, ale všech členů rodiny. Domestikační funkcí je myšleno vytvoření opravdového zázemí, kde člověk nalézá pochopení a má své místo kam patří, svůj domov.
- **Rekreační a regenerační funkce** má význam pro plnohodnotné naplnění volného času celé rodiny. Plnění funkce můžeme hodnotit podle toho, jestli je rodina pohromadě nebo nakolik je jejich rekreace a regenerace rozmanitá.

2.2 Dospívající v rodině

V období adolescence ustupuje význam rodiny v životě jedince do pozadí, do popředí se dostávají vrstevníci. Charakteristickým rysem je nesouhlas s rodiči, časté hádky a vzdor proti nim. Zdrojem konfliktů bývají nejčastěji časové hranice příchodů a odchodů, pořádek nebo pomoc v domácnosti. Jistý boj s rodiči probíhá v tomto období téměř ve všech rodinách, zpravidla ale po čase odezní. K vážným roztržkám dochází jen zřídka a pouto mezi generacemi bývá trvale narušeno jen výjimečně. (Matoušek, 2003, s. 70-71)

Vazby a vztahy v rodině jsou po celou dobu dospívání důležitými činiteli při socializaci a individuaci jedince. Mezigenerační konflikt bývá opakovaným jevem, nelze ho však pro toto období zcela generalizovat. U každého jedince je průběh dospívání značně individuální a závisí také na kulturních a historických podmínkách. V případě bouření adolescentů mohou rodiče jejich vzdor zmírnit dočasnou tolerancí. Stává se tak u lidí, kteří jsou si vědomi toho, že vztek a náladovost v období dospívání jsou zcela normální. Někteří rodiče však nereagují na chování svých potomků s nadhledem. Snaží se zvyšovat kontrolu nad dětmi, nejčastěji formou zákazů a příkazů, což obvykle ještě zvýší napětí a vznikají tak další konflikty. Co se hodnotové orientace týče, řada studií ukázala, že adolescenti mají

blíže ke svým rodičům než k vrstevníkům, zejména v oblasti cílových hodnot a osobní perspektivy. Neshody většinou vznikají na základě rozdílného úhlu pohledu na trávení volného času, oblékání, momentální životní styl atd. (Macek, 2003, s. 53-55)

Sympatizuji s koncepcí Krejčové (2011, s. 21-22), kdy jedním z úkolů adolescentů je osamostatnit se, odpoutat se od rodiny. Interakce s rodiči, sourozenci a dalšími členy se uvolňují. Rodiče jsou nuceni na změny, které toto období přináší reagovat, zpravidla musí přizpůsobit způsob komunikace či výchovu. Dospívající mnohdy již odmítají své rodiče poslouchat a plně je nerespektují. Zatímco se adolescenti bouří a snaží se „najít sebe sama“, rodiče řeší jak nejlépe se svými dětmi vycházet.

Krejčová (2011, s. 22-23) formuluje dle R. Larsona (2006) otázky, na které rodiče v období adolescence svých dětí hledají odpovědi:

- *Kdy stanovit pevné hranice a kdy se naopak flexibilně přizpůsobovat situaci, kterou dospívající dospělým předloží?*
- *Kdy podporovat cíle mladých lidí a kdy s nimi o nich naopak diskutovat a hledat alternativní návrhy?*
- *Jak zajistit autonomii a vlastní volbu dospívajících a současně je ochránit, aby se nedostali do ohrožující situace?*
- *Kdy má rodič naslouchat a být empatický a kdy se naopak očekává, že bude prezentovat své vlastní názory?*
- *Kdy ponechat dospívající, aby se poučili ze svých vlastních chyb?*

Dospívající jedinec už chápe, že má určité vědomosti a sílu. Začíná se poměřovat s rodiči a touží být samostatný a nezávislý. Snaží se oprostit od vlivu svých rodičů a vydat se vlastní cestou. Toto období je pro obě strany velmi náročné. Dochází zde k transformaci vztahu dospívajících s rodiči, která by měla vést k vytvoření jisté formy partnerství. Nově vzniklý vztah, který se utvoří přes řadu hádek a neshod, by měl být na úrovni dospělý s dospělým. (Orvin, 2001, s. 41-43)

Adolescenti vesměs vnímají své rodiče jako skutečně důležité osoby, které je nejvíce ovlivňují. Co se mění, jsou souvislosti, ve kterých si dospívající důležitost vlastních rodičů uvědomuje. I když vliv vrstevníků na každodenní život a běžné denní problémy a starosti

narůstá, pro významná rozhodnutí a krizové situace zůstávají poslední instancí častěji rodiče. (Macek, 2003, s. 56)

2.3 Sourozenské vztahy

Sourozenectví je specifický, pozoruhodný vztah, který si nevolíme, nijak o něj neusilujeme. Můžeme ho však řadit k těm nejužším, které v mezilidských vztazích vůbec existují. Ve společnosti se o sourozenectví příliš nemluví, nebývá téměř rozebíráno či analyzováno. (Novák, 2007, s. 9) Tato charakteristika se mi jeví jako velmi povedená a přesná.

Podle Vančurové-Fragnerové (1996, s. 35-41) můžeme sourozence definovat jako jedince, kteří jsou nuceni trávit hodně času společně, mnohdy v omezených prostorech. Jeden druhého si navzájem nevybrali, byli si „přiděleni“ tím, že se narodili stejným rodičům. V našich podmínkách je zcela běžné, že sourozenci mají jeden pokoj, tím pádem spolu téměř vše sdílí a znají se nejdůvěrněji. Jejich vztah se dá považovat za intimní. Sourozenci se navzájem ovlivňují, musí se přizpůsobovat a předávají si zkušenosti.

I když si to okolí nemusí zcela uvědomovat, sourozenci se vychovávají navzájem. V tomto smyslu se nejedná o cílenou a záměrnou činnost, kterou se snaží jedinec působit na druhého, jde spíše o nenápadné ovlivňování prostřednictvím sdílení každodenního života. (Novák, 2007, s. 24)

To, jaký mají sourozenci mezi sebou vztah, ovlivňuje řada faktorů. Jedním z nejdůležitějších je věkový rozdíl. Zpravidla čím je menší, tím lépe si rozumí. Pokud jsou věkově daleko od sebe, žijí v příliš rozdílných světech. Významným faktorem bývá také pohlaví dětí. Jestliže jsou děti stejného pohlaví, většinou si rozumí více, zejména v problematických obdobích jakým je například puberta. (Vančurová-Fragnerová, 1996, s. 42-47)

Co se sourozenských konstelací týče, podle Adlerové (2008, s. 21-23) se vliv pohlaví při vytváření vztahů kombinuje s pořadím narození potomků. Důležitou roli hraje také počet dětí a ekonomické podmínky rodiny, se kterými úzce souvisí finanční prostor pro každého jedince. V případě nefunkčních vztahů ze strany rodičů si mohou sourozenci vzniklé citové nedostatky nahrazovat a vzájemnou láskou si vytvářet rodinné prostředí. Sourozenské vztahy by měly být založeny na pravdivosti, podpoře, snaze o porozumění a sounáležitosti a to i v případech, kdy se sourozenci v dětství hádali, prali či si úplně nerozuměli. Vnitřně

dospělý člověk si totiž uvědomuje, jaký význam má v dnešní společnosti rodina a dokáže tak náležitě ocenit sourozeneckou lásku.

2.3.1 Jedináčci

Přikláním se k myšlence Adlerové (2008, s. 21), která říká: *Se svými sourozenci máme společnou tu nejpodstatnější část své osobní historie - dětství. Sourozenecké vztahy hrají specifickou roli při utváření osobnosti každého z nás. Mají své zákonitosti a ovlivňují nás dokonce i tehdy, když v rodině vůbec neexistují.* Myslím si, že v dětství jsou pro každého sourozenci „výhodou“, zejména z hlediska trávení volného času a navazování přátelských vztahů. Sourozenci jsou blízkými přáteli, kteří si navzájem pomáhají a můžou se na sebe spolehnout. Jedináčci jsou pak v mých očích nuceni být více samostatní.

Tradiční přístup dané problematiky považuje jedináčky za rozmazlené, sebestředné a nespolečenské egoisty, kteří jsou poznamenáni tím, že tráví více času s dospělými než se svými vrstevníky. Psychologické výzkumy však dokázaly opak. Generalizovaná rozmazlenost jedináčků je pouze pověra. Neexistuje prokazatelný rozdíl špatně vychovaných dětí v rodinách s jedním a více dětmi. Moderní přístup pak poukazuje zejména na výhody jednoho dítěte v rodině. Tou největší je, že rodiče nemusejí dělit čas mezi více potomků, tím pádem se mohou jedináčkovi naplno věnovat. Platí však, že každé dítě je individuální, proto nemůžeme žádného jedináčka charakterizovat bez dalších souvislostí. (Novák, 2007, s. 37-39)

2.3.2 Adolescence

V období dospívání závisí vztahy mezi sourozenci dle Macka (2003, s. 56) na celkové rodinné situaci, obvykle však právě v této etapě života nabývají na významu. Pokud mezi nimi není příliš velký věkový rozdíl, jsou členy jedné generace, takže mají podobné potřeby, zájmy i postoje. Mnohdy jsou prostředníky v konfliktech s rodiči. Starší sourozenci ovlivňují mladší častěji. Mají funkci zprostředkovatelů mezi světem dospívajících a světem dospělých.

Soužití sourozenců a jejich vztah nemůžeme generalizovat, v každé rodině se utváří a probíhá odlišně. O to více pak v období adolescence, kdy se musí jedinec vyrovnat jak s proměnami své osobnosti, tak sourozencovy. Jestli si sourozenci svůj vztah v tomto

období upevnění nebo se navzájem spíše vzdálí, závisí pak zejména na individuálním prožívání dospívání každého z nich. (Vančurová-Fragnerová, 1996, s. 69-71)

Vnímají-li adolescenti svoje starší sourozence spíše jako členy rodiny než jako příslušníky stejné vrstevnické generace, vliv rodičů to významně posiluje. Je-li tomu naopak, vliv rodičů významně klesá. (Macek, 2003, s. 56)

2.4 Současná rodina

Rodina prošla určitým historickým vývojem a v rámci společnosti se rozvíjela a proměňovala. Ta současná je rodinou zaměstnané ženy. Z jednoho platu dnes málokterá rodina vyžije. Na manželky či partnerky je kladen velký tlak, protože musí zvládnout všechny pracovní povinnosti a postarat se o domácnost. (Matoušek, 2003, s. 38-41)

Přikláním se k názorům Krause a Poláčkové (2001, s. 83-84), kteří tvrdí, že v současnosti se mění celková struktura rodiny, která ztrácí stabilitu a ritualizovanou podobu. Legalizace partnerského vztahu již není podmínkou a existuje stále více párů bez uzavřeného manželství. Děti se v dnešní společnosti rodí čím dál tím více starším rodičům. Prodlužuje se rovněž doba, kdy se jedinec osamostatňuje. Roste vzdělanost a kvalifikovanost žen, tím pádem přibývá dvoukariérových manželství. Rodiče musí trávit v pracovním procesu stále více času, čímž může být zanedbávána výchova dětí.

Řada autorů považuje současnou situaci rodiny jako její krizi. Zdůvodňují to vysokou rozvodovostí, rostoucím počtem dětí narozených mimo manželství nebo nárůstem neúplných rodin. Velkým problémem je nepříznivá ekonomická situace mladých rodin, nedostatek bytů a vysoká nezaměstnanost. Všechny tyto faktory pak úzce souvisí s odkládáním mateřství a rodičovství. (Procházka, 2012, s. 112)

Dále dle Krause (2008, s. 83-85) došlo k demokratizaci rodiny, kdy muž ztratil výsadní postavení. Partneři jsou si nyní rovnocenní a jejich funkce se často prolínají. Současná rodina se také uzavírá čím dál tím více do sebe, což bývá vysvětlováno jako únik před přetechizovanou a medializovanou společností do klidu domova. V neposlední řadě je dalším charakteristickým znakem dezintegrace, kdy členové rodiny spolu tráví méně času a mnohdy spolu téměř nekomunikují.

Osobnost člověka, jeho názory, postoje, hodnoty a normy se začínají utvářet v rodině, která má na něj prvotní a nejdůležitější vliv. Dalším ovlivňujícím prostředím je škola. Jedinec poznává jinou než rodičovskou autoritu, koexistuje, komunikuje s vrstevnickou skupinou a působí na něj řada dalších činitelů, které se podílí na utváření jeho osobnosti. Velmi důležitou součástí každého jedince je vzdělání a to nejen z hlediska jeho vývoje, ale také z toho pohledu, že se jedinec pomalu vydává určitým směrem, volí si jistou profesní orientaci a směřuje k určitému povolání.

3 VZDĚLÁNÍ

Vzdělání můžeme považovat za kritérium, které vypovídá o tom, kolik let jsme strávili ve školních lavicích a jaké jeho nejvyšší úrovně jsme dosáhli. Co to vzdělání je, jak ho můžeme definovat a jak vypadá školský systém v České republice, to je náplní třetí kapitoly. Podrobněji je charakterizováno především středoškolské vzdělávání, protože respondenti výzkumu jsou žáci maturitních ročníků středních škol.

Vzdělání je součástí lidské socializace. Jsou to vědomosti, dovednosti, postoje, normy a hodnoty osvojené v rámci vzdělávacích procesů. Je to systém činností a informací plánovaných v kurikulech škol a realizovaných v rámci školní výuky. V neposlední řadě se jedná o společensky organizovanou činnost, která je zaštiťována školstvím, formálním vzděláváním. Vzdělávací instituce jsou v naší společnosti odstupňovány na základě jednotlivých úrovní, stupňů a druhů vzdělání. Obvykle rozdělujeme základní, středoškolské a vysokoškolské vzdělání. Ze socioekonomického hlediska je pak vzdělání chápáno jako charakteristika populace, jejíž kvalita ovlivňuje kvalifikační strukturu obyvatelstva a tím i ekonomický a kulturní potenciál celé společnosti. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 292)

Podle Jandourka (2001, s. 276) může být vzdělávání chápáno jako poskytování vědomostí a dovedností společnosti. Toto předávání informací zajišťují sociální instituce, které obsahují nejrůznější skupiny, organizace, normy a statusy. Cíle a metody těchto znalostí a postup při jejich rozšiřování nemusí být vždycky pojímán zcela jednotně.

Ve vzdělávacím procesu se na základě školského zákona (2004) jedná o nezávislé šíření poznatků, postavených na poznání současného světa, které by měly respektovat rovný přístup ke každému člověku. Neměla by zde existovat jakákoliv diskriminace. Ve vzdělávání by měl být brán ohled na vzdělávací potřeby jednotlivců, mělo by probíhat v duchu úcty, vzájemného respektu a důstojnosti mezi všemi účastníky. Mezi základní cíle vzdělávání patří rozvoj osobnosti, získání všeobecného vzdělání, pochopení a uplatňování zásad demokracie a principu rovnosti mužů a žen ve společnosti, dále také vytvoření národního vědomí a respektu k etnickým či národnostním menšinám, poznání světových hodnot a v neposlední řadě osvojení si znalostí o životním prostředí, bezpečnosti a ochraně zdraví.

3.1 Vzdělávací systém ČR

Podle školského zákona (2004) tvoří vzdělávací soustavu České republiky školy a školská zařízení. Do tohoto systému patří školy mateřské, základní, střední (zahrnující gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště), konzervatoře, vyšší odborné školy, základní umělecké školy a jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky. Jednotlivé školy mohou být zřizovány jménem státu a to prostřednictvím ministerstev jako právnické osoby nebo státní příspěvkové organizace. Dalšími zřizovateli škol mohou být kraje, obce, dobrovolné svazky obcí, registrované církve či náboženské společnosti. Každá právnická osoba nebo státní příspěvková organizace musí mít vymezen druh nebo typ školy. V rámci vzdělávací soustavy ČR jsou zpracovávány dlouhodobé záměry vzdělávání, které jsou každé dva roky vyhodnocovány, upravovány a doplňovány.

Co se týče organizace jednotlivých škol, mateřské, základní a střední školy se člení na třídy, vyšší odborné školy na studijní skupiny, konzervatoře a umělecké školy na oddělení a jazykové školy na jednotlivé kurzy. (Česko, 2004)

Nejvyšším stupněm vzdělávacího systému ČR jsou školy vysoké. Zde rozlišujeme tři studijní programy: bakalářský, magisterský a doktorský. Vysoké školy jsou právnickými osobami a můžeme je dělit na univerzitní či neuniverzitní. Univerzitní vysoké školy realizují magisterské a doktorské studijní programy a s tím související vědeckou a výzkumnou činnost a mohou také uskutečňovat bakalářské studijní programy. Neuniverzitní vysoké školy zaštiťují zpravidla bakalářské studijní programy a nedělí se na jednotlivé fakulty. Vysoké školy mohou být veřejné, soukromé nebo státní. Státní školy jsou vojenské nebo policejní. Nikdo jiný kromě vysokých škol nemůže udělovat akademické tituly. (Česko, 1998)

Názorné schéma vzdělávacího systému České republiky je vyobrazeno v příloze I.

3.1.1 Střední školy

Mezi střední školy řadíme gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště. V důsledku společenských změn po listopadu 1989 byla gymnázia rozšířena o možnost víceletého studia a to buď šestiletého, nebo osmiletého. Vznikly také integrované střední školy, které buď propojují studium jednoho odvětví na více úrovních, nebo nabízí více oborů. V rámci středoškolského vzdělávání, mohou jedinci dosáhnout tří úrovní vzdělání: střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem, nebo střední vzdělání s maturitou.

Jednotlivé stupně se liší náročností, trváním a zakončením studia. Střední školy mohou také zaštiťovat nástavbové popřípadě zkrácené studium. (Vališová, Kasíková, 2011, s. 88)

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy usiluje o vytvoření otevřeného, souvislého a názorného systému, který by propojoval všeobecné, odborné, teoretické a praktické složky vzdělávání. Středoškolské vzdělání by mělo poskytnout člověku základy pro celoživotní učení a uplatnění jedince v dnešní společnosti v rámci občanského i pracovního hlediska. Důležité je také podporovat zaměstnatelnost mladých lidí, poskytnout jim klíčové kompetence a odbornost, aby byli schopni si najít odpovídající zaměstnání. Nezbytnou součástí středoškolského vzdělávání je oblast profesní orientace a základní orientace na trhu práce. Každý středoškolsky vzdělaný člověk, by měl být schopen veškeré znalosti, schopnosti a dovednosti umět použít v praktickém životě. Právě k tomu by měli být žáci vedeni a připravováni. Dnešní společnost klade na lidi velké nároky, proto je cílem poskytnout co nejvyšší úroveň vzdělání většímu počtu mladistvých a celkově zdokonalit všeobecné vzdělávání. (Česko, 2001, s. 51-52)

3.1.1.1 Gymnaziální vzdělávání

Podle Vališové a Kasíkové (2011, s. 91) gymnázia poskytují všeobecné vzdělání, které má za úkol především připravit žáky na studium v terciární sféře.

Cílem gymnaziálního vzdělávání, které je v současné době příliš obecné a teoretické je, aby výuka obsahovala více hodin cizích jazyků, informačních technologií a nabízela široké spektrum volitelných předmětů pro správné nasměrování každého jedince. Bylo by také vhodné, aby výuka na gymnáziích byla praktičtější a absolventi těchto škol měli osvojené klíčové kompetence pro uplatnění se v praktickém životě. (Česko, 2011, s. 52-53)

Sama jsem absolvovala osmileté gymnázium, proto s větším propojením výuky s praxí naprosto souhlasím. Kvanta informací která jsou na gymnáziu vyučována, jedinec časem stejně zapomene. Důležité je, aby věděl, kde může ověřené informace najít, dokázal s nimi pracovat, chápal souvislosti a následně získané vědomosti uměl prakticky využít.

3.1.1.2 Střední odborné vzdělávání

Střední odborné školy připravují žáky na odborné profese v nejrůznějších oblastech, například: technicko-hospodářské, ekonomické, pedagogické, zdravotnické, sociálně-právní

nebo správní. Střední odborná učiliště zaštiťují odborné vzdělávání, po kterém následuje výkon dělnických povolání (Vališová, Kasíková, 2011, s. 91).

Podle Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (2001, s. 53) poskytuje střední odborné vzdělávání rozsáhlou oblast nabízených vzdělávacích programů, ze kterých si mohou uchazeči vybírat. Problematický je však přechod do praxe v případě, že absolventi již nepokračují v dalším vzdělávání. Důvodem toho je nedostatečná kvalifikace způsobe- na zejména tím, že praktický výcvik bývá velmi často zcela odtržen od reálného pracovního prostředí. Tento fakt pak přispívá k nárůstu nezaměstnanosti absolventů. Proto je nutné uskutečňovat podpůrná opatření a navazovat spolupráci se zástupci zaměstnavatelů.

K dalším nezbytným opatřením patří podpora profesního a kariérového poradenství, profesní orientace a úvod do světa práce jako povinné součásti kurikula středních škol, rozvoj informačního systému o požadavcích zaměstnavatelů na připravenost absolventů, o situaci na trhu práce apod. a kompenzační vzdělávací programy pro skupiny mladých lidí bez kvalifikace a mladistvých nezaměstnaných. (Česko, 2001, s. 53)

Myslím si, že formální vzdělání poskytuje člověku pouze základ vzdělanosti, která je utvářena tím, co jedince v životě „potkalo“, veškerými zkušenostmi a prožitky. Přesto je podle mého názoru velmi důležité vhodně si vybrat jednotlivé školy tak, aby byly pro člověka přínosem a umožnily mu posunovat se zvoleným směrem.

Volba správné vzdělávací cesty velmi úzce souvisí s volbou profesní orientace, která je náplní následující kapitoly.

4 VOLBA PROFESNÍ ORIENTACE

Volba profesní orientace je důležité rozhodnutí, kterým si dospívající jedinec vybírá cestu, jíž se bude v budoucnosti ubírat. Čtvrtá kapitola teoretické části se zabývá charakteristikou volby profesní orientace, jejími etapami a faktory, které jí ovlivňují. Důležitou součástí této problematiky je profesní poradenství, zejména pak vliv školy.

Součástí vývoje každé osobnosti je proces zahrnující rozhodování o studiu, přípravu na povolání či výběr konkrétní profese (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 274).

Podle Vendela (2008, s. 11) řadíme volbu povolání k nejdůležitějším, avšak nelehkým rozhodnutím v životě člověka. Proto jedinec často hledá radu odborníků, aby se dovedl správně rozhodnout. *Úspěšné vyřešení otázky výběru studia a povolání znamená, že se člověk rozhodne pro vzdělání a povolání, v němž se častěji setkává s úspěchem a uznáním, což má v konečném důsledku vliv na zvyšování kvality života.* (Vendel, 2008, s. 11)

Velmi mě zaujalo, jak význam volby profesní orientace vystihuje a přirovnává Hlad'o (2007, s. 20). *Jakmile vstoupíte do určitého vlaku, můžete sice během jízdy přestoupit, a rozhodovat tak o své další trase, ale základní směr vaší jízdy už je dán. Čím více jej budete chtít změnit, tím více úsilí vás to bude stát. Z dlouhodobého hlediska se proto vyplatí věnovat volbě povolání patřičnou pozornost.*

Osobně se přikláním k vymezení Poledňové (2009, s. 97), která do procesu volby profesní orientace řadí veškerá rozhodování od výběru střední školy až po volbu zaměstnání v jakémkoliv věku. Je to specifický, aktivní a dlouhodobý vývoj, v němž člověk analyzuje svou profesní kariéru a dochází k určitým rozhodnutím a stanoviskům na základě kompromisu mezi zájmy, hodnotami a možnostmi jedince.

Podle Klímové (1987, s. 153-159) se jedná o na sebe navazující etapy rozhodování o budoucím povolání, o přechodu ze školy do pracovního procesu a o změnách v průběhu profese. Hlavními úkoly profesní orientace je vytvářet a rozvíjet profesní cíle a perspektivu každého člověka. Klíčový je také vývoj vlastností pro rozhodování, schopností adaptovat se na výkon zvoleného povolání, nebo způsobilosti přeorientovat se v důsledku pracovních či společenských okolností.

Vendel (2008, s. 18-19) tvrdí, že přibližně 60 % žáků posledních ročníků základních a středních škol má problém s výběrem profesní orientace. Nerozhodnost může být

způsobena mnoha důvody. Může se jednat o osobnost žáka, nevyhraněné zájmy, touhu rodičů nebo také odkládání rozhodnutí, popřípadě nedostatek informací o dané problematice.

Poledňová (2009, s. 102) uvádí taxonomii potíží v profesním rozhodování dle Gati (1996). Do první kategorie patří nedostatek připravenosti, špatná motivace a celková nerozhodnost k provedení nějakého konkrétního rozhodnutí. Druhou skupinu tvoří nedostatek informací o nezbytných krocích při rozhodování. Do třetí kategorie pak autor řadí rozporuplné informace pocházející z nespolehlivých zdrojů, které bývají matoucí.

Kvalitní rozhodnutí je ovlivněno různorodými podmínkami, mezi které patří zejména zralost pro volbu profesní orientace, dostatek informací z profesní oblasti, znalost socioekonomického prostředí, ve kterém se jedinec vyskytuje a v neposlední řadě dobré sebezpoznání (Poledňová, 2009, s. 102).

4.1 Etapy volby profesní orientace

Existují různé periodizace volby profesní orientace, které se od sebe liší. Všechny se však shodují v tom, že se nejedná o rozhodnutí jednorázové. Vývoj profesní orientace se skládá z navazujících životních období, které jsou charakteristické odlišnými vzorci profesního vývoje a různými formami profesního poradenství. Etapy vývoje mají hierarchické uspořádání, se stanovenými úkoly a cíli. Věk začátku a konce jednotlivých stádií je značně individuální a závisí především na biosociálním vývoji a současné životní situaci jedince. (Poledňová, 2009, s. 103)

Podle Langmeiera a Krejčířové (1998, s. 154) je naše budoucí profese v dětství pouze součástí fantazie. Kolem 11. roku si začíná jedinec teprve uvědomovat, že k výkonu určitého povolání potřebuje i jisté schopnosti a dovednosti nebo dobrý prospěch ve škole. Postupem času se rozhlíží a pozoruje lidi v určitých profesích, hledá inspiraci. Pro dospívající a jejich rodiče je volba povolání opravdový problém. Cílem dobré volby povolání by mělo být sladění individuálních a společenských zájmů. Jedinec by měl volit tak, aby ho profese uspokojovala, aby využil své schopnosti a dovednosti, zapojil své zájmy a přispíval k plnění společenských úkolů.

První volba povolání probíhá okolo 15. roku, kdy jedinec ještě není připravený na zásadní rozhodování a to i z důvodu bouřlivého psychobiologického a sociálního vývoje v této do-

bě. Větší zralost nastává v období středoškolské přípravy, kdy se začíná hlouběji a kritičtěji rozvíjet sebepoznávání, sebehodnocení a člověk si vybudovává vlastní systém hodnot. Na základní škole si žáci častěji volí spíše další studium, než celkovou profesní orientaci. Druhá volba tedy přichází ke konci středoškolského studia, kdy je jedinec starší a zkušenější, mnohdy však nemá stále jasno v tom, co by chtěl v životě dělat. (Poledňová, 2009, s. 95)

Proces volby povolání rozděluje Hlad'o (2008, s. 46) do tří etap. První je **období fantazijní volby** (do 11 let). V tomto stádiu dítě věří, že může být tím, čím chce. Následuje **období pokusné volby** (11-17 let), kdy si jedinec snaží vybrat profesi na základě své osobnosti, ale není schopný zvážit všechny věcné požadavky. Od 17 let až po zbytek profesního života panuje **období realistické volby**. Člověk je již způsobilý zvážit všechny aspekty a rozumně se rozhodnout.

Za nejdůležitější považují klasifikaci, kterou uvádí Poledňová (2009, s. 104-105) dle Hřebíčka (2002). První fázi považuje za **fantazijní volbu**, která probíhá ve věkovém rozmezí 4-10 let, kdy svět práce je běžným motivem hry. Následuje **pokusná volba** povolání v 11-15 letech, realizovaná metodou pokus-omyl. Třetí období považuje autor za **druhou směrovou profesně kariérní volbu**, probíhající v 16-19 let. Probíhá v ní příprava na povolání a celkový rozvoj jedince, zejména jeho schopností a dovedností. Další tři fáze probíhají až v období dospělosti. Jedná se o **budování a konsolidaci profesně pracovního účinkování v zaměstnání** (věk: 25-44 let), následuje **profesně kariérní udržování** ve věkovém rozmezí 45-64 let a po 65 letech života jedince přichází **pokles a ústup profesní kariéry**.

4.2 Ovlivňující faktory

Faktorů, které ovlivňují člověka při rozhodování o jeho profesní orientaci, existuje velké množství. Řadíme mezi ně především celkovou zralost jedince, inteligenci, schopnosti, dovednosti, zájmy, hodnoty, postoje a normy. Roli hraje psychický, fyzický a zdravotní stav člověka a v neposlední řadě jeho zkušenosti. Vliv mají také škola a rodina. Na jedince rovněž působí vrstevníci, kamarádi, vlastní zkušenosti z brigád, a občas je individuum determinováno pohlavím. (Poledňová, 2009, s. 105)

Podle Hlad'a (2007, s. 20) by měl dospívající brát také v úvahu svůj školní prospěch, místo bydliště, možnosti dopravy nebo finanční situaci rodiny.

Povolání si člověk volí na základě výsledného působení celé řady celospolečenských, skupinových a individuálních faktorů. Mezi celospolečenské faktory řadíme úroveň národního hospodářství, politický systém, charakter a strukturu profesí v dané společnosti, dále pak prestiž jednotlivých povolání a v neposlední řadě vzdělávací systém, školskou politiku a poradenské služby. Skupinové cíle tvoří především sociální a výchovné prostředí jedince. Za individuální faktory považujeme vlastnosti a hodnoty člověka. (Hlad'o, 2008, s. 47)

Langmeier a Krejčířová (1998, s. 155) uvádí, že volba povolání je podmíněna řadou aspektů v nejrůznějších kombinacích, které znázorňují rozdělením typů lidí do třech skupin dle Jaida (1961). **Typ A** je pasivní a podřizuje se přání rodičů nebo jiných dospělých, popřípadě náhodným vnějším faktorům. Dospívající **typu B** má nejasné představy a přání, které určují jen obecnou orientaci, ne však konkrétní profesi. Ta je následně zvolena pod vlivem okolí. **Typ C** má předem promyšlené faktické cíle, založené na osobním plánu. Je iniciativní, rozhodný a cílevědomý. Ve společnosti je zastoupeno nejvíce lidí typu B, pravděpodobně v 50 %, což signalizuje důležitost poradenství v této oblasti.

Osobně považuji za nejvýstižnější rozdělení faktorů ovlivňujících volbu profesní orientace, které vymezuje Bělohávek (1994, s. 59-60). Patří mezi ně:

- **povolání rodičů** - vzor dospívajícího, umožňuje reálný obraz profese,
- **příjem a vzdělání rodičů** - určuje úroveň vzdělání (děti dosahují často stejného nebo vyššího stupně vzdělání jako jejich rodiče),
- **inteligence člověka** - limituje ho v náročnosti studia,
- **profesionální zájmy** - vztah k oblasti lidské činnosti,
- **osobnost** - vlastnosti jedince a jednotlivé rysy, které jsou typické nebo se vylučují s výkonem určité profese.

4.2.1 Vliv rodiny

Rodina má na volbu profesní orientace nesporný vliv. Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, je značně determinující, stejně tak jako výchova a přístup rodičů. Z hlediska práce, kterou vykonávají, jsou rodiče pro své potomky vzorem, a to i v případě, když děti stejnou práci vykonávat nechtějí. Rodina rovněž působí na dítě nepřímo, a to jejím postavením ve společnosti. Rodiče předávají potomkům své zkušenosti, zážitky, pracovní návyky a postupy,

na které jsou zvyklí. Zpravidla mívají přesnou představu o tom, co by měly jejich děti v životě dělat. Této vizi potomci často podlehnou, aniž by měli k danému oboru potřebné předpoklady. (Hlad'o, 2008, s. 48)

Základní úlohu v profesním rozvoji dítěte podle Poledňové (2009, s. 105) zastává rodina. Kromě předávání návyků a zkušeností má velký význam rodinné prostředí, zejména jeho hodnotová orientace, a kulturní prostředí.

Zajímavé je vymezení Hanzlíkové, Pauknerové a Souškové (2001, s. 16), podle kterých rodiče fungují jako základní stavební kámen budoucí profesní kariéry dítěte. Důležité je, jak si rodiče svého potomka všímají, jakým způsobem s ním komunikují a zda jsou mu svým chováním vhodným příkladem. Jedinec může po svých rodičích, popřípadě prarodičích zdědit určité vlohy, které se lépe rozvíjejí v příhodně podnětném prostředí.

4.3 Profesionální poradenství

Profesionálním (kariérovým) vzděláváním a poradenstvím se zabývá Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, zejména prostřednictvím pedagogicko-psychologických porad, speciálně pedagogických center a pracovníků, kteří působí přímo na školách. Mezi ně patří učitelé, výchovní poradci, školní psychologové a školní metodici prevence. Druhým resortem zabývajícím se danou problematikou je Ministerstvo práce a sociálních věcí, které provozuje Informační a poradenská střediska při úřadech práce. (Hlad'o, 2007, s. 20).

Přehled všech důležitých institucí zabývajících se oblastí volby povolání přikládám k nahlédnutí v příloze II.

Vendel (2008, s. 50-51) vymezuje profesionální poradenství jako specializovanou činnost, pomáhající v oblastech práce, zaměstnání a povolání. Řadí ho do oblasti aplikované psychologie a podle něj má uplatnění zejména ve školství a na úřadech práce. Poradenství bývá uskutečňováno výchovnými poradci, školními psychology, pracovníky úřadu práce, popřípadě lékaři. Podle organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) je kariérové poradenství soubor služeb a aktivit, které jsou realizovány za účelem sloužit lidem v jakémkoliv věku a životní situaci při volbě povolání, odborné přípravě a řízení kariéry. Poskytování těchto služeb, může být v kompetenci všech škol, vzdělávacích institucí, zaměstnavatelů, nevládních organizací, veřejného, či soukromého sektoru. Jejich podoba se může lišit, například v individuálním, skupinovém, osobním či distančním přístupu.

Náplní kariérního poradenství je poskytování informací, diagnostických nástrojů, poradenství, testovacích programů a v neposlední řadě také podpory při hledání zaměstnání.

4.3.1 Působení školy

Škola zaujímá v procesu volby profesní orientace významnou pozici. Rozvíjí vlastnosti, schopnosti a dovednosti žáků a snaží se je směřovat ke správnému rozhodnutí o svém budoucím povolání. Měla by vychovávat, vzdělávat a informovat žáky o možnostech jejich uplatnění, i o tom, kde mohou informace týkající se volby profesní orientace nalézt. Dříve nebyla příprava na volbu povolání součástí vzdělávací soustavy, ale od roku 2002 je oblast **Výchova k povolání** zařazena do vzdělávacích programů základních škol. Cílem je předat žákům poznatky o budoucím uplatnění na trhu práce a obohatit je o kompetence potřebné při rozhodování se o další vzdělávací a profesní orientaci. (Hlad'o, 2007, s. 21)

Podle Hanzlíkové, Pauknerové a Souškové (2001, s. 16) hraje v této oblasti významnou roli úroveň školy a kvalita jejích pedagogů. Osobnost pedagoga bývá pro dítě důležitým pedagogickým vzorem. Může ho ovlivňovat při vytváření zájmů a mnohdy má vliv na jeho budoucí povolání. Škola nerozvíjí pouze schopnosti a vědomosti dítěte, ale je také jistým vzorem či modelem, ve kterém dítě hledá inspiraci.

Samotné profesní poradenství ve školách poskytují zaměstnanci školy, tedy výchovný poradce, školní metodik prevence, školní pedagog a školní speciální pedagog ve spolupráci s pedagogy jednotlivých výchov, třídními učiteli a řediteli škol. Nejdůležitější osobou v rámci školního poradenství je výchovný poradce. Poskytuje žákům informace o možnostech dalšího studia, o jednotlivých oborech, obsahu přijímacích řízení a dává jim rady, jak se na ně dobře připravit. Zjišťuje také předpoklady jedinců pro další studia. Činnost výchovných poradců na školách je velmi významná. Nevýhodou však bývá, že zpravidla spolu s poradenskými službami vykonávají také mnoho administrativní práce, díky níž se nemohou tolik zaměřit na individuální práci se žáky a jejich rodiči. (Hlad'o, 2007, s. 21)

Zvolit si vhodnou profesi není vůbec jednoduché, avšak velmi důležité. Každý člověk by proto měl věnovat volbě své profesní orientace značnou pozornost. Měl by využít veškerých možností kariérního poradenství, aby se rozhodl opravdu správně, jelikož povolání hraje v životě člověka velkou roli.

5 VÝZNAM POVOLÁNÍ

Povolání neboli profese je jistým způsobem charakteristický znak naší osobnosti. Práce vyplňuje většinu času našeho života, takže má pro nás velký význam. V poslední kapitole teoretické části se zabývám vymezením pojmu povolání, jeho základní charakteristikou, dále významem profese v životě jedince a profesní rolí.

Zaměstnání, výkon nějaké profese, představuje pro člověka nejdůležitější etapu života, která bývá označována jako produktivní období (Hanzlíková, Pauknerová, Soušková, 2001, s. 9).

Geist (1992, s. 290-291) ve svém sociologickém slovníku vymezuje povolání jako souhrn znalostí, schopností a dovedností, které zpravidla získáváme soustavným vzděláváním, na jehož základě následně vykonáváme společenskou činnost v určité pracovní oblasti. Dále uvádí, že typickými znaky povolání jsou:

- soustava znalostí vyžadující určité znalosti a dovednosti,
- dlouhodobé a nepřetržité vykonávání činnosti,
- produkce ekonomického základu,
- tvorba postavení v sociální struktuře určitého kolektivu.

Osobně zastávám stejný názor jako Hartl a Hartlová (2000, s. 455), že povolání v dnešní společnosti určuje sociální status jedince. Člověk je podle své profese posuzován a hodnocen, stejně tak jako mladý člověk podle toho, na jaké povolání se připravuje.

Za nejvýstižnější charakteristiku profese považuji Geistovu (1992, s. 290-291) syntézu nej-různějších pojetí, podle níž můžeme povolání chápat jako druh specifické činnosti, pro které byl jedinec cíleně připraven a jež dlouhodobě provádí za peníze, ze kterých si obstarává materiální prostředky nutné k životu. Profese podle něho zahrnuje několik složek: odbornou činnost, schopnost a dovednost tuto práci vykonávat, výdělek a společenský status.

Profese má také podstatný sociální význam. Je velmi důležitá pro udržení sebeúcty, člověk může prostřednictvím povolání ukojit svou potřebu být užitečný, něco umět a dokázat. Neméně významné jsou pak sociální kontakty. V práci často vytváříme nová přátelství a máme možnost účastnit se řady společenských událostí. Profese nám poskytuje jistou sociální identitu, která je pro každého člověka důležitá. (Giddens, 1999, s. 308)

Myslím si, že význam povolání také velmi dobře vystihuje Vendel (2008, s. 11), podle kterého je práce, a tedy i profese nezbytnou součástí života každého jedince a celkové existence lidí. Povolání má prokazatelný vliv na to, jak jsme v našem bytí spokojeni, jistým způsobem určuje náš životní styl, nebo také trávení volného času.

5.1 Profesní role

Každá sociální role představuje specifické vzorce chování, které odrážejí zejména jistá očekávání od společnosti. Člověk je v průběhu života nositelem mnoha vzájemně se doplňujících a prolínajících rolí, které musí nějak skloubit dohromady. Velmi důležité je, jaký má jedinec k dané roli vztah, zda se s ní ztotožňuje nebo jí odmítá. (Buriánek, 1996, s. 41)

Podle Vágnerové (2007, s. 49) na začátku dospělého věku končí respektované období přípravy a experimentování v rámci profesní oblasti. Mladý člověk je již povinen přijmout určitou profesní roli. Nemůže počítat s potencionálními, budoucími alternativami, jejichž přesnou podobu nemusí mít definitivně vyřešenou, avšak otázka profese se stává na přelomu 20. a 30. roku života aktuální realitou.

V této době je položen základ profesní kariéry, která sice může být později modifikována, ale často již nejde o zcela zásadní změnu. Přijetí stabilní profesní role odpovídá očekávání české společnosti a naplňuje tak její normu, tímto způsobem potvrzuje jedinec svou vazbu na společnost. (Vágnerová, 2007, s. 49)

Vágnerová (2007, s. 48-50) dále uvádí, že zvládnutí profesní role je jedním z psychosociálních kritérií dospělosti. Člověk tak potvrzuje, že dokáže omezit aktuální potřeby ve prospěch povinností a je zodpovědným jedincem. Profesní role přispívá k uspokojování nejrůznějších psychických potřeb.

Povolání i profesní role jsou bezpochyby pro každého člověka velmi důležité. V současné době není jednoduché najít si zaměstnání, volných pracovních míst není ve všech odvětvích dostatek a jedinec musí o práci usilovat. O to větší význam podle mě profese má, zejména pak, když se nám podaří získat taková, která nás naplňuje a obohacuje.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na zjištění míry vlivu rodiny při volbě profesní orientace u žáků maturitních ročníků středních škol ve Zlíně. Problematika volby profesní orientace se obecně více soustřeďuje na žáky základních škol, kde má rodina velký význam. Zajímalo mě, jak je tomu u žáků středních škol, jestli u nich vliv rodičů přetrvává, zdali jejich volba souvisí s profesní orientací členů rodiny a podle čeho se ve skutečnosti rozhodují.

Při realizaci výzkumu jsem vycházela z knihy *Metody pedagogického výzkumu* od Miroslava Chrásky (2007).

6.1 Výzkumný problém

Stanovila jsem si následující výzkumný problém:

Jaký vliv má v současné době rodina na dospívajícího člověka, který se rozhoduje o tom, co bude dělat po ukončení střední školy?

Jedná se výzkumný problém vztahový.

6.2 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaký vliv má rodina na žáky středních škol při volbě jejich profesní orientace.

Díličními cíli je pak prozkoumat:

- zda se vliv rodiny na žáky změnil od přechodu ze základní školy na střední,
- jestli s volbou žáků středních škol souvisí úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání jejich rodičů,
- zda se vliv na žáky liší v závislosti na jejich pohlaví či pohlaví rodičů,
- zda se vliv na žáky liší v závislosti na druhu střední školy, kterou navštěvuje,
- kteří další členové rodiny jedince ovlivňují.

6.3 Výzkumné otázky

Na základě výzkumného problému a dle stanovených výzkumných cílů jsem si formulovala výzkumné otázky. Tyto výzkumné otázky se nevztahují k hypotézám.

1. Měli rodiče na své děti větší vliv při přechodu ze základní školy na střední než nyní?
2. Podle čeho se žáci rozhodovali při výběru střední školy?
3. Konzultovali žáci s rodiči, co budou dělat po ukončení střední školy?
4. Mají rodiče na své děti vliv při rozhodování se o tom, co budou dělat po ukončení střední školy?
5. Existuje souvislost mezi vlivem rodičů na volbu profesní orientace žáka a druhem střední školy, kterou žák navštěvuje?
6. Existuje souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a nejvyšším dosaženým vzděláním jeho rodičů?
7. Existuje souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a povoláním, které vykonávají jeho rodiče?
8. Souhlasí rodiče s volbou toho, co budou žáci dělat po ukončení střední školy?
9. Existují v rodinách žáků vzory, podle kterých se při volbě své profesní orientace rozhodují?
10. Podle jakých kritérií se žáci rozhodují o svém budoucím povolání?
11. Existuje souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a volbou profesní orientace jeho sourozence/sourozenců?
12. Mají starší sourozenci vliv na volbu profesní orientace žáků středních škol?

6.4 Hypotézy

Vedle výzkumných otázek jsem si definovala následující hypotézy.

1. Cílem je zjistit, zda mají rodiče rozdílný vliv na volbu profesní orientace svých dětí v závislosti na pohlaví žáků.
 H_0 : Rodiče mají při volbě profesní orientace na ženy i muže stejný vliv.

1H_A: Rodiče mají při volbě profesní orientace na ženy a muže rozdílný vliv.

2. Cílem je zjistit, zda mají rodiče rozdílný vliv na volbu profesní orientace svých dětí v závislosti na pohlaví rodiče.

2H₀: Četnosti žáků, kteří vybírali jednotlivé pohlaví rodičů, jsou stejné.

2H_A: Četnosti žáků, kteří vybírali jednotlivé pohlaví rodičů, jsou rozdílné.

3. Cílem je zjistit, zda existuje statisticky významný rozdíl v intervalu a frekvenci řešení volby profesní orientace v rodinném kruhu mezi žáky gymnázia a středních odborných škol.

3H₀: Žáci gymnázia vybírali stejný interval a frekvenci řešení volby profesní orientace v rodinném kruhu jako žáci středních odborných škol.

3H_A: Žáci gymnázia vybírali jiný interval a frekvenci řešení volby profesní orientace v rodinném kruhu než žáci středních odborných škol.

6.5 Druh a metoda výzkumu

Pro realizaci praktické části jsem zvolila kvantitativní výzkum, jenž mi umožní získat informace od velkého množství respondentů. Pozitivem tohoto druhu výzkumu je, že mi umožní zjistit, zda rodiče ovlivňují žáky středních škol při volbě jejich profesní orientace či nikoliv. Na druhou stranu je nevýhodou, že se nedozvím příčinu, proč tomu tak je.

Konkrétní data jsem získávala jednou z nejčastěji využívaných metod v pedagogickém výzkumu, tedy dotazníkovým šetřením (Chráška, 2007, s. 163).

6.5.1 Dotazník

Dotazník byl anonymní a nestandardizovaný. Vytvořila jsem si ho sama a použila pouze k účelům tohoto konkrétního výzkumu. Bylo v něm obsaženo celkem 24 otázek v následující kombinaci:

- 9 uzavřených (strukturovaných) otázek, z toho 4 dichotomické, kde respondenti vybírali z odpovědí ano – ne a 5 polytomických, skládajících se z více možných odpovědí,
- 8 položek polouzavřených, z toho 4 výčtové,

- 4 otevřené (nestrukturované) položky,
- 3 škálové otázky.

V dotazníku byla použita také jedna filtrační otázka, která respondenty rozdělila na dvě poloviny, přičemž pouze jedna z nich pokračovala ve vyplňování zbývajících otázek.

Úvodními otázkami jsem zjišťovala pohlaví respondentů, školu, kterou navštěvují, dále pak nejvyšší dosažené vzdělání a povolání jejich rodičů. Následovala série otázek, která se zaměřovala na kritéria výběru škol a povolání, na plány respondentů do budoucna v oblasti profesní orientace, na poradce při výběru jednotlivých škol, na vliv a důležitost rodiny při jejich volbě. Na posledních pět otázek v dotazníku odpovídala pouze část dotazovaných majících sourozence. Obsahově byly zaměřeny na zjištění věku, druhu střední školy a vliv starších sourozenců na respondenty.

Ověření dotazníkových otázek jsem provedla předvýzkumem. V lednu 2012 jsem poprosila o jeho vyplnění 10 lidí z mého okolí a na základě jejich odpovědí, jsem strukturu otázek definitivně upravovala.

Kompletní dotazník je součástí přílohy III.

6.6 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vybrán záměrně podle předem stanoveného problému a cílů práce. Prostřednictvím e-mailu jsem kontaktovala sedm středních škol (SŠ) ve Zlíně, přičemž tři z nich mi umožnily provést dotazníkové šetření. Výzkum proběhl na Gymnáziu Zlín Lesní čtvrť (GYMZL), na Střední průmyslové škole ve Zlíně (SPŠ) a na Střední průmyslové škole polytechnické-Centru odborné přípravy ve Zlíně (SPŠP-COP). Časově byl výzkum realizován na začátku března 2012, a to zcela záměrně až po termínu podávání přihlášek na vysoké školy. Chtěla jsem tak minimalizovat počet respondentů, kteří nebudou rozhodnutí o tom, co chtějí dělat po ukončení SŠ.

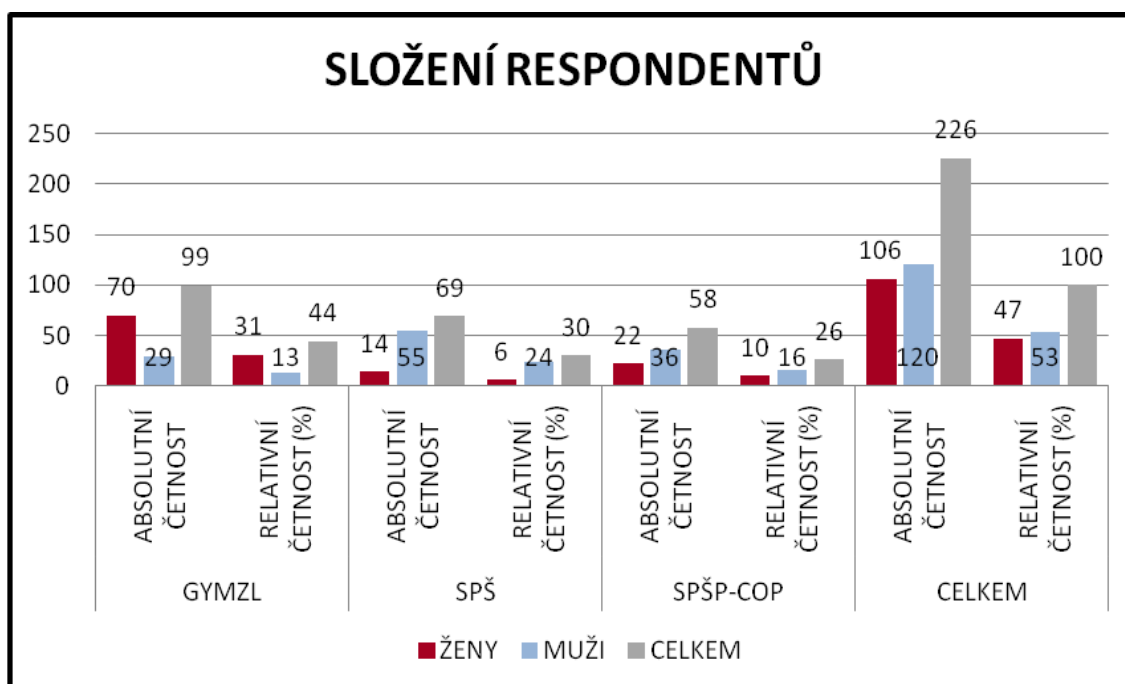
Celkový počet respondentů tvořilo 226 žáků maturitních ročníků. Rozdala jsem dohromady 253 dotazníků a vrátilo se mi jich 244, což znamená 96% návratnost. Toto vysoké procento si vysvětlují tím, že jsem dotazníky rozdávala osobně ve třídách a čekala jsem na jejich vyplnění. Následně jsem musela 18 dotazníků vyřadit kvůli nedostatečnému vyplnění.

Podrobné složení respondentů je znázorněno v tabulce 1 a grafu 1.

Tabulka 1 Složení respondentů

POHLAVÍ	GYMZL		POHLAVÍ	SPŠP-COP	
	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ŽENY	70	31	ŽENY	22	10
MUŽI	29	13	MUŽI	36	16
CELKEM	99	44	CELKEM	58	26
POHLAVÍ	SPŠ		POHLAVÍ	CELKEM	
	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ŽENY	14	6	ŽENY	106	47
MUŽI	55	24	MUŽI	120	53
CELKEM	69	30	CELKEM	226	100

Graf 1 Složení respondentů

Výzkumný soubor tvoří 226 respondentů. Skládá se ze 47 % (106) žen a 53 % (120) mužů. V rámci škol je 44 % (99) respondentů z GYMZL, 30 % (69) ze SPŠ a 26 % (58) z SPŠP-COP.

V rámci GYMZL tvoří respondenty 31 % (70) žen a 13 % (29) mužů, dotazovaní ze SPŠ se skládají z 6 % (14) žen a 24 % (55) mužů, žáci z SPŠP-COP se sestávají z 10 % (22) žen a 16 % (36) mužů.

6.7 Zpracování dat

Ke zpracování dat získaných dotazníkovým šetřením jsem použila čárkovací metodu. Četnosti odpovědí jsem zaznamenávala do programu Microsoft Excel 2007, kde jsem si vytvořila tabulky četností a následně i grafy, které jsem pro lepší přehlednost vytvořila u většiny otázek. Procentuální výsledky jsem vždy zaokrouhlila na celá čísla. U všech otázek uvádím absolutní a relativní četnost (%), škálové otázky charakterizují také aritmetickým průměrem a směrodatnou odchylkou, u výčtových otázek určuji preference výběru možností pomocí modusu a mediánu.

Konkrétní data jsem vyhodnocovala na základě jednotlivých výzkumných otázek, ke kterým jsem přiřadila odpovídající otázky z dotazníku. Následně jsem další informace zjišťovala ze stanovených hypotéz. Na závěr jsem provedla celkové shrnutí výsledků.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE

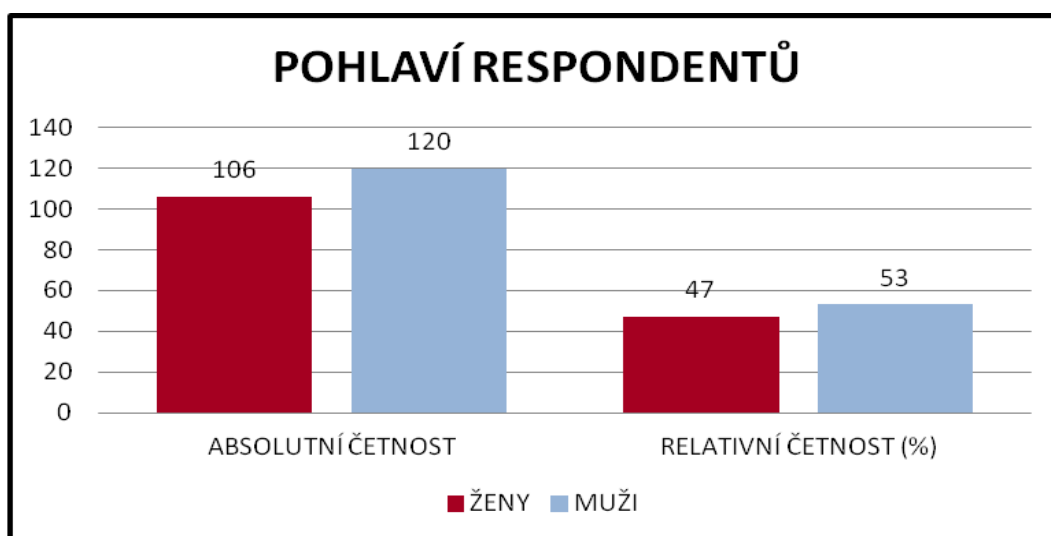
V této kapitole jsou interpretovány výsledky otázek z dotazníku, který vyplnilo 226 respondentů. Na začátek uvádím první dvě otázky týkající se pohlaví dotazovaných a školy, kterou navštěvovali. Následující výsledky ostatních otázek z dotazníkového šetření jsem přiřadila k jednotlivým výzkumným otázkám.

Otázka č. 1: Jste:

Tabulka 2 Pohlaví respondentů

POHLAVÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ŽENY	106	47
MUŽI	120	53
CELKEM	226	100

Graf 2 Pohlaví respondentů

Celkový počet dotazovaných byl 226. Žen bylo 106, což tvořilo 47 % z celkového počtu respondentů, a mužů bylo 120, tedy 53 %.

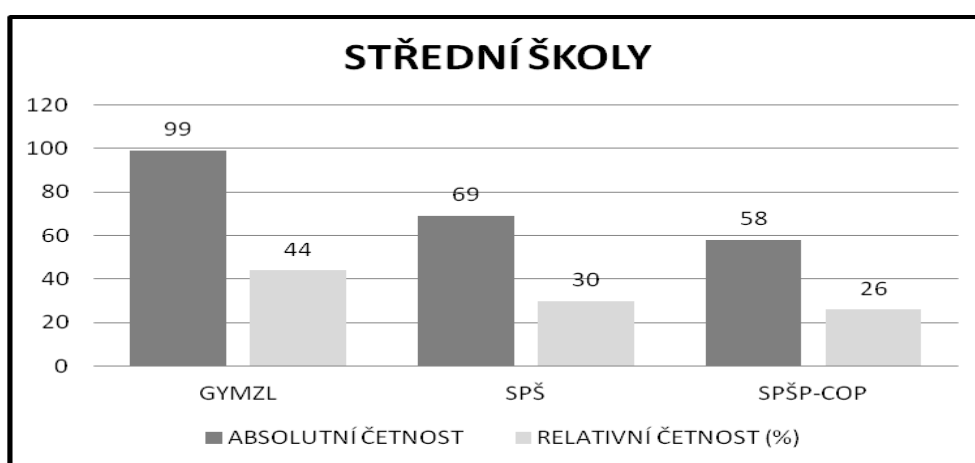
Komentář: Školy byly záměrně vybírány tak, aby pohlaví respondentů bylo přibližně vyrovnané a mohlo tak dojít ke srovnání. Rovnoměrného složení mužů a žen se mi podařilo dosáhnout.

Otázka č. 2: Jakou střední školu navštěvujete?

Tabulka 3 Střední školy

ŠKOLA	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
GYMZL	99	44
SPŠ	69	30
SPŠP-COP	58	26
CELKEM	226	100

Graf 3 Střední školy

Respondenti navštěvovali tři odlišné střední školy. Nejvíce jich bylo z GYMZL, a sice 99, což činí 44 % z celého výzkumného souboru. Všichni respondenti byli studenti 4letého gymnázia. Dalších 69 žáků navštěvovalo SPŠ a tvořilo 30 % respondentů. Třetí školou, kde výzkum proběhl, byla SPŠP-COP, na které vyplnilo dotazník 58 žáků, tedy 26 % z celkového počtu respondentů.

Komentář: Pro výzkum by bylo lepší, kdyby počet respondentů z jednotlivých škol byl v rovnováze, čehož se mi bohužel nepodařilo dosáhnout hlavně z důvodu nevyváženého počtu studentů ve třídách na jednotlivých školách. Předem jsem měla domluvené provedení dotazníkového šetření na středních odborných školách (SOŠ) ve třech třídách a na gymnáziu ve třech třídách a jedné seminární skupině. O studium na gymnáziu je větší zájem než o střední odborné školy, kde nejsou kapacity tříd naplněny, a dopředu jsem nevěděla, kolik žáků ve které třídě bude. Střední školy ve Zlíně jsou zahlceny nejrůznějšími výzkumy a nechtějí tolik narušovat výuku, zejména pak v maturitních ročnících. Čtyři SŠ mě odmítly, proto jsem byla vděčná, že mi alespoň některé školy umožnily provést dotazníkové šetření.

7.1 Vyhodnocení výzkumných otázek a jejich interpretace

Následující interpretace dat je koncipována na základě dvanácti výzkumných otázek, ke kterým jsou obsahově přiřazeny jednotlivé otázky z dotazníku.

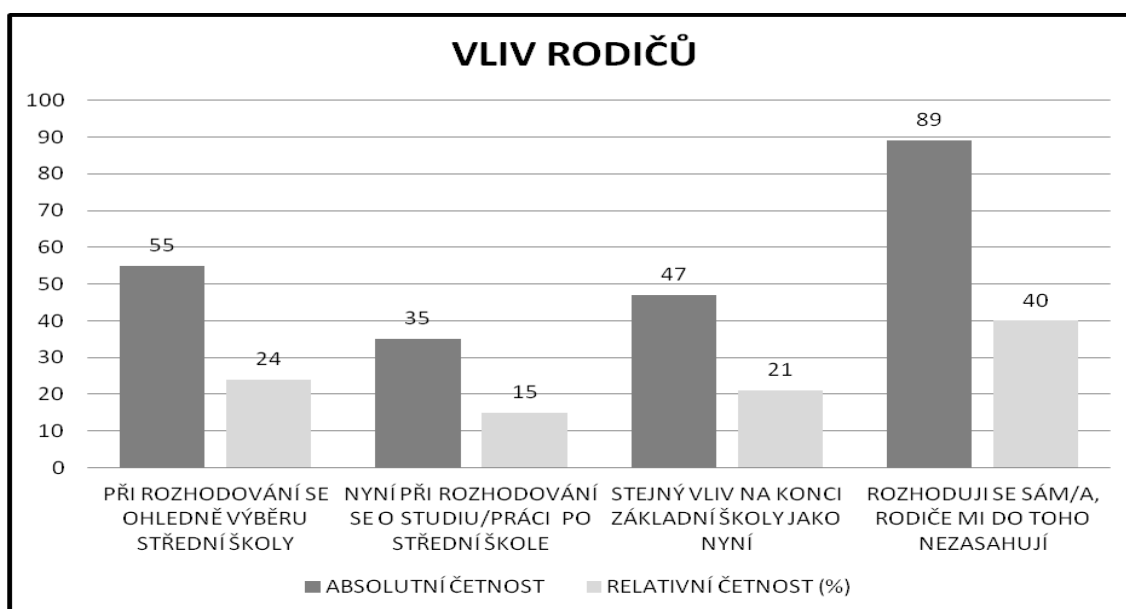
1. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Měli rodiče na své děti větší vliv při přechodu ze základní školy na střední než nyní?

Otázka č. 13: Kdy Vás rodiče ovlivnili více?

Tabulka 4 Kdy Vás rodiče ovlivnili více?

VLIV RODIČŮ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
PŘI ROZHODOVÁNÍ SE OHLEDNĚ VÝBĚRU STŘEDNÍ ŠKOLY	55	24
NYNÍ PŘI ROZHODOVÁNÍ SE O STUDIU/PRÁCI PO STŘEDNÍ ŠKOLE	35	15
STEJNÝ VLIV NA KONCI ZÁKLADNÍ ŠKOLY JAKO NYNÍ	47	21
ROZHODUJI SE SÁM/A, RODIČE MI DO TOHO NEZASAHUJÍ	89	40
CELKEM	226	100

Graf 4 Kdy Vás rodiče ovlivnili více?

Z celkového počtu 226 respondentů 40 % uvedlo, že o své budoucí profesní orientaci se rozhodují sami, bez zásahu rodičů. V případě, že rodiče měli na své děti vliv, nejvýraznější byl při rozhodování se ohledně výběru střední školy, u 24 % respondentů. Dalších 21 %

uvedlo, že rodiče měli na ně stejný vliv na konci základní školy jako na konci střední školy. Zbýlých 15 % dotazovaných pocítuje větší ovlivnění ze strany rodičů nyní, při rozhodování se o tom, co budou dělat po ukončení střední školy.

Komentář: Překapivým zjištěním je pro mě vysoké procento respondentů, kterým rodiče do jejich volby nezasahují. Myslím si, že si žáci vliv svých rodičů spíše nechtějí připustit, protože rodiče své děti téměř vždy ovlivňují, ať už přímo, či nepřímo.

Odpověď na první výzkumnou otázku

Z uvedených výsledků vyplývá, že rodiče respondenty více ovlivňovali při přechodu ze základní školy na střední.

2. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Podle čeho se žáci rozhodovali při výběru střední školy?

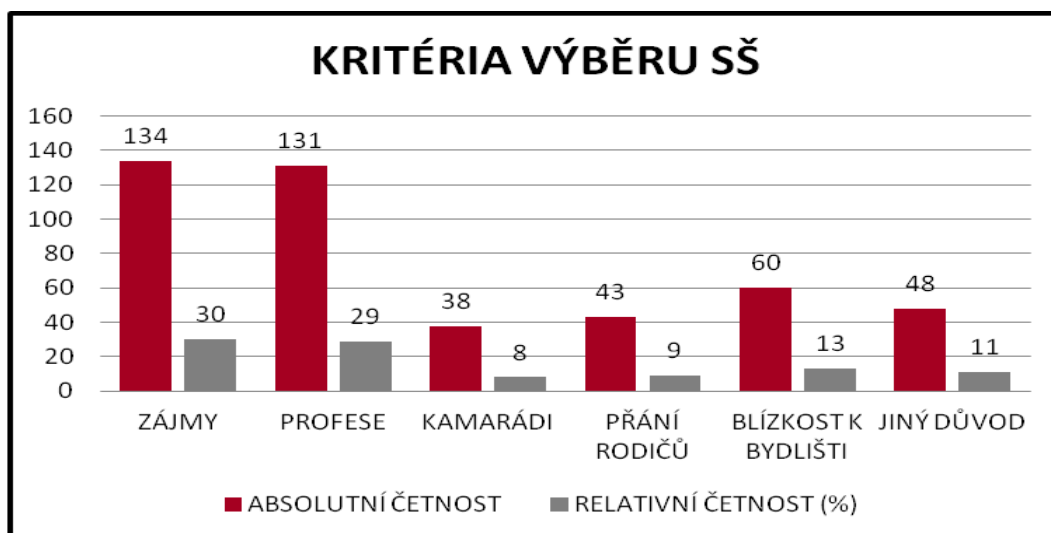
Otázka č. 7: Podle jakých kritérií jste se rozhodoval/a při výběru střední školy? (Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti – v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3)).

U 7. otázky měli respondenti možnost vybrat až 3 kritéria. Relativní četnosti jsou proto vypočítány podle četnosti výběru kritérií, nikoliv podle počtu respondentů.

Tabulka 5 Kritéria výběru SŠ

KRITÉRIA VÝBĚRU SŠ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ZÁJMY	134	30
PROFESE	131	29
KAMARÁDI	38	8
PŘÁNÍ RODIČŮ	43	9
BLÍZKOST K BYDLIŠTI	60	13
JINÝ DŮVOD	48	11
CELKEM	454	100

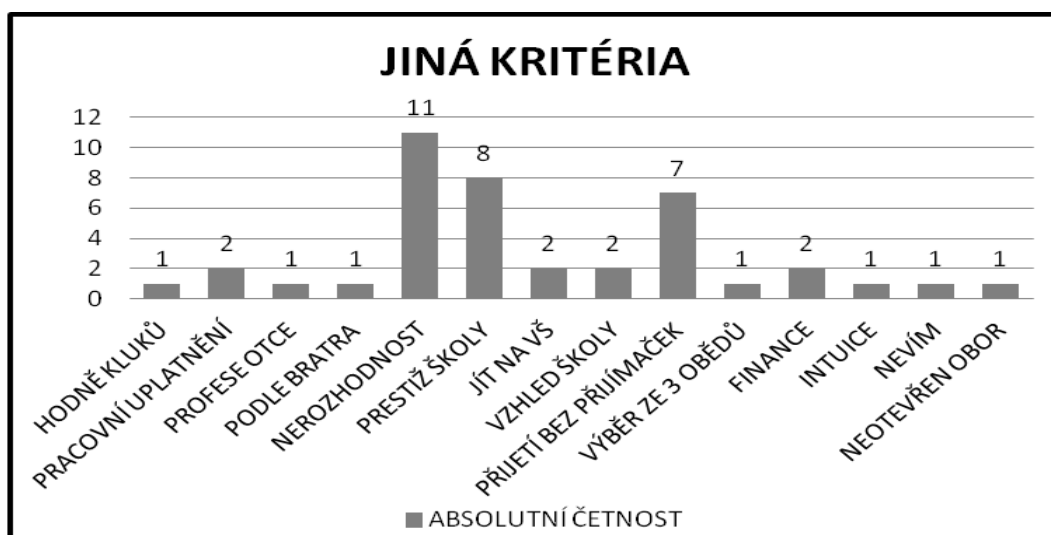
Graf 5 Kritéria výběru SŠ

Respondenti uvedli, že při výběru střední školy se nejčastěji rozhodovali podle zájmů, celkem ve 30 %. Dále se z 29 % rozhodovali podle profese, kterou chtějí v budoucnu vykonávat, ze 13 % byla klíčová blízkost k bydlišti. V 11 % měli žáci k výběru SŠ jiný důvod, z 9 % bylo rozhodující přání rodičů a 8% vliv měli kamarádi.

Následující graf znázorňuje jiná kritéria, podle kterých se žáci při výběru SŠ rozhodovali.

Graf 6 Jiná kritéria výběru SŠ

Z dalších kritérií uvedlo 11 respondentů nerozhodnost. Byli to nejčastěji žáci gymnázia, stejně tak jako u kritéria prestiž školy, podle kterého se řídilo 8 z nich. Třetím nejčastějším důvodem bylo přijetí bez přijímacích zkoušek, které se zpravidla vyskytovalo u žáků SPŠP-COP. Další kritéria byla již převážně individuální.

Respondenti měli možnost kritéria seřadit dle preferencí od 1 - nejdůležitější až po 3 - nejméně důležité. Část z nich této možnosti využila. V následující tabulce je zaznamenán přehled preferencí dle jednotlivých kritérií. Prostřední hodnotu dat jsem znázornila mediánem, největší četnost preference pak určuji prostřednictvím modusu.

Tabulka 6 Preference kritérií při výběru SŠ

KRITÉRIA VÝBĚR SŠ	ABSOLUTNÍ ČETNOST			MODUS	MEDIÁN
	1	2	3		
ZÁJMY	50	40	12	1	1
PROFESE	50	35	4	1	1
KAMARÁDI	6	15	13	2	2
PŘÁNÍ RODIČŮ	6	14	15	2	2
BLÍZKOST K BYDLIŠTI	6	19	17	3	2
JINÝ DŮVOD	12	9	2	1	2

Ze zvolených preferencí vyplývá, že nejdůležitější při výběru střední školy byly pro žáky zájmy, profese, kterou chtějí vykonávat, a jiný, osobní důvod. Následují kamarádi a přání rodičů. Nejméně důležitým kritériem pro ně byla blízkost k bydlišti.

Komentář: Již při výběru střední školy se žáci řídili zejména svými zájmy a profesí, kterou chtějí v budoucnu vykonávat. Myslím si, že by to tak mělo být a pokud respondenti byli již ohledně zaměstnání opravdu rozhodnutí, je to pro ně velká výhoda, protože se mohou plně soustředit na přípravu k výkonu vybraného povolání.

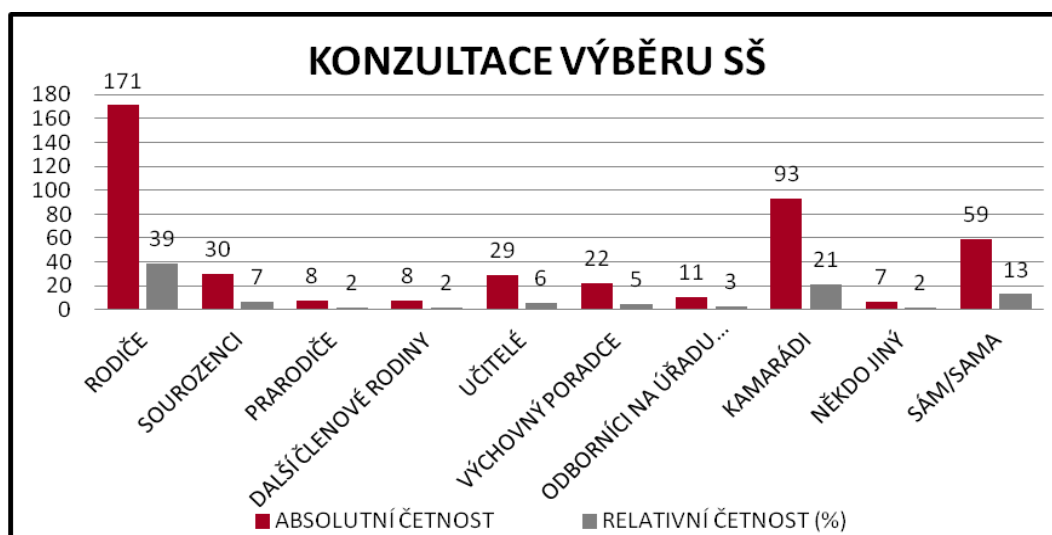
Otázka č. 8: Konzultoval/a jste s někým, kam jít na střední školu? (Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti – v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3)).

V 8. otázce měli respondenti možnost vybrat až 3 eventuality. Relativní četnosti jsou proto vypočítány podle četnosti výběru kritérií, nikoliv podle počtu respondentů.

Tabulka 7 Konzultoval/a jste s někým, kam jít na SŠ?

ODPOVĚĎ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
RODIČE	171	39
SOUROZENEK/SOUROZENCI	30	7
PRARODIČE	8	2
DALŠÍ ČLENOVÉ RODINY	8	2
UČITELÉ	29	6
VÝCHOVNÝ PORADCE	22	5
ODBORNÍCI NA ÚŘADU PRÁCE	11	3
KAMARÁDI	93	21
NĚKDO JINÝ	7	2
ROZHODL/A JSEM SE SÁM/SAMA	59	13
CELKEM	438	100

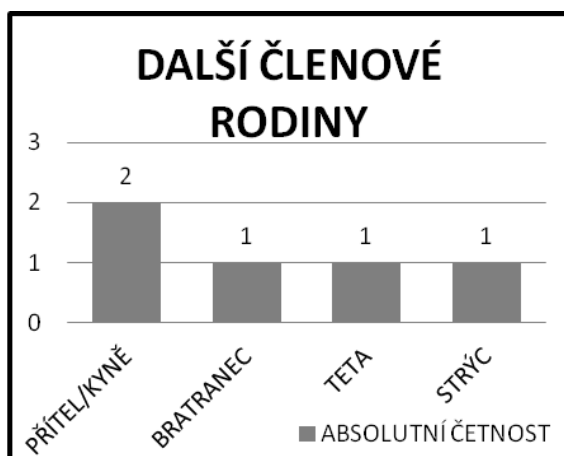
Graf 7 Konzultoval/a jste s někým, kam jít na SŠ?

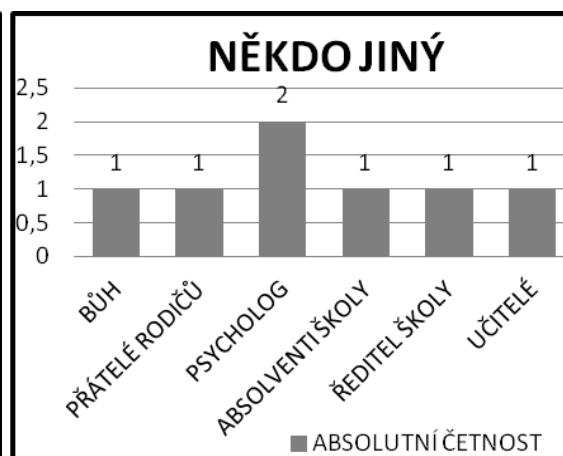
Výběr střední školy respondenti nejčastěji konzultovali s rodiči a to v 39 %. Z 21 % se o své volbě radili s kamarády, ve 13 % se rozhodovali sami a ze 7 % byli rádci sourozenci. S učiteli konzultovali výběr SŠ žáci v 6 %, v 5 % s výchovným poradcem a ve 3 % s odborníky na úřadu práce. Prarodiče, další členové rodiny popřípadě úplně někdo jiný radili dotazovaným ve 2 %.

Následující grafy znázorňují, kteří další členové rodiny popřípadě kdo jiný s respondenty konzultoval jejich výběr střední školy.

Graf 8 Konzultace s dalšími členy rodiny

Graf 9 Konzultace s někým jiným

Dalšími členy rodiny, kteří respondentům pomáhali při výběru střední školy, byli: partneři, bratranec, teta a strýc.

Mimo rodinu se žáci radili s psychologem, s přáteli rodičů nebo s dalšími členy školy.

Respondenti měli možnost ty, se kterými svou volbu SŠ konzultovali, seřadit dle preferencí od 1 – nejdůležitější až po 3 – nejméně důležité. Část z nich této možnosti využila. V následující tabulce je zaznamenán přehled preferencí dle jednotlivců. Prostřední hodnotu dat jsem znázornila mediánem, největší četnost preference pak určuji prostřednictvím modusu.

Tabulka 8 Preference konzultování při výběru SŠ

ODPOVĚĎ	ABSOLUTNÍ ČETNOST			MODUS	MEDIÁN
	1	2	3		
RODIČE	79	67	4	1	1
SOUROZENCI	8	9	2	2	2
PRARODIČE	0	5	1	2	2
DALŠÍ ČLENOVÉ RODINY	1	6	3	2	2
UČITELÉ	3	9	8	3	3
VÝCHOVNÝ PORADCE	3	14	5	2	2
ÚŘAD PRÁCE	4	2	6	3	2,5
KAMARÁDI	9	47	27	2	2
NĚKDO JINÝ	0	2	2	3	3
SÁM/A	16	2	2	1	1

Z preferencí je patrné, že nejčastěji respondenti výběr střední školy konzultovali s rodiči nebo nekonzultovali vůbec a rozhodli se sami. Jako druhé nejdůležitější z hlediska

preferencí zvolili žáci sourozence, prarodiče, další členy rodiny, výchovného poradce a kamarády. Nejméně důležité byli podle dotazovaných při konzultacích učitelé a další lidé.

Komentář: Z výzkumu vyplynulo, že žáci výběr střední školy nejvíce konzultovali s rodiči, popřípadě s dalšími členy rodiny. Toto zjištění bylo podle mě předvídatelné, poněvadž v 15 letech je volba SŠ pro člověka velké rozhodnutí a myslím si, že většina lidí se poradí se svými nejbližšími.

Odpověď na druhou výzkumnou otázku

Z výsledků je zřejmé, že respondenti se při volbě střední školy rozhodovali podle zájmů a budoucí profese. Na základě přání rodičů si dotazovaní vybírali SŠ jen v 9 %. Svůj výběr nejčastěji konzultovali s rodiči nebo jinými členy rodiny.

3. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Konzultovali žáci s rodiči, co budou dělat po ukončení střední školy?

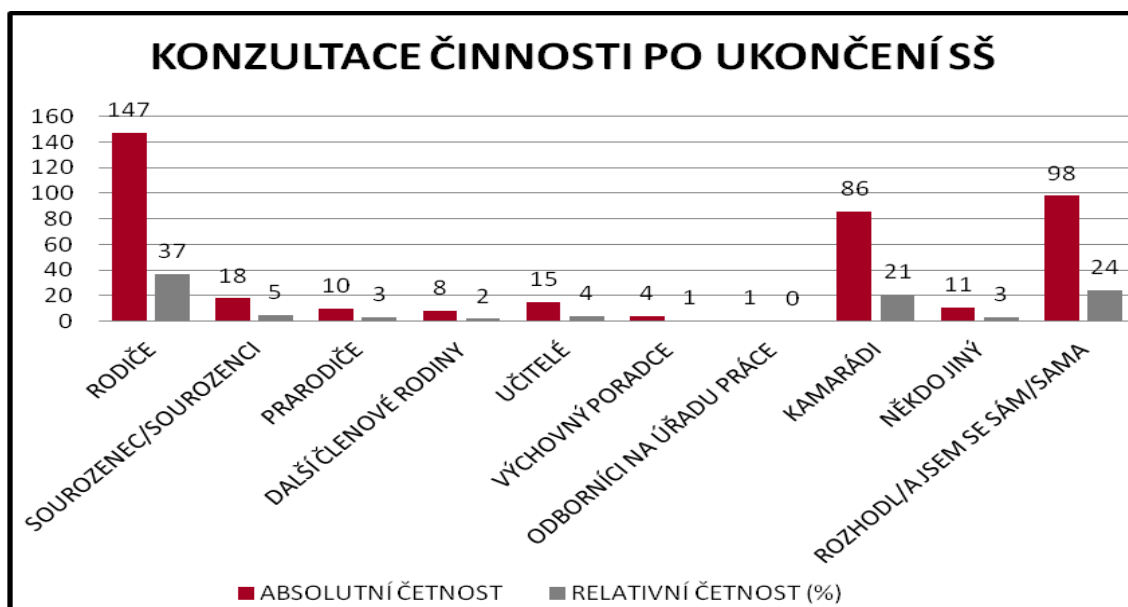
Otázka č. 10: Konzultoval/a jste s někým, co budete dělat po ukončení střední školy? (Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti – v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3)).

V 10. otázce měli respondenti příležitost vybrat až 3 možnosti. Relativní četnosti jsou proto vypočítány podle četnosti výběru kritérií, nikoliv podle počtu respondentů.

Tabulka 9 Konzultoval/a jste s někým, co budete dělat po ukončení SŠ?

ODPOVĚĎ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
RODIČE	147	37
SOUROZENEC/SOUROZENCI	18	5
PRARODIČE	10	3
DALŠÍ ČLENOVÉ RODINY	8	2
UČITELÉ	15	4
VÝCHOVNÝ PORADCE	4	1
ODBORNÍCI NA ÚŘADU PRÁCE	1	0
KAMARÁDI	86	21
NĚKDO JINÝ	11	3
ROZHODL/A JSEM SE SÁM/SAMA	98	24
CELKEM	398	100

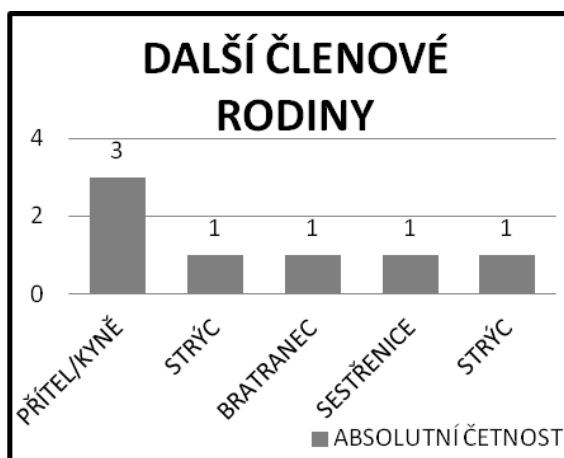
Graf 10 Konzultoval/a jste s někým, co budete dělat po ukončení SŠ?

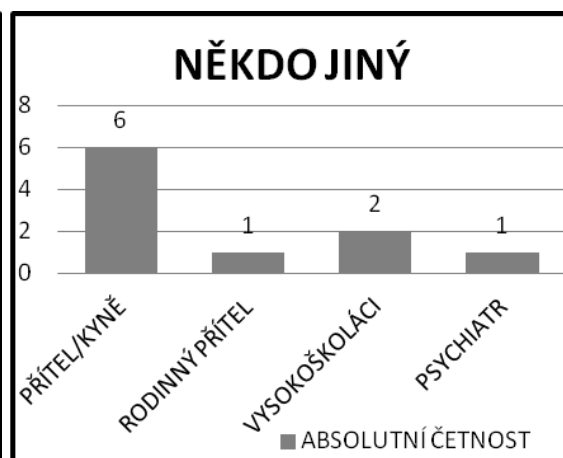
Z grafu je patrné, že z 37 % žáci konzultovali s rodiči své plány po ukončení střední školy, ve 24 % se neradili s nikým a rozhodli se zcela sami. Velkou roli u nich hráli kamarádi, celkově v 21 %. Z 5 % konzultovali žáci svou volbu se sourozenci, ze 4 % s učiteli, ve 3 % s prarodiči či s někým dalším. Z 1 % se žáci poradili s výchovným poradcem a pouze jeden člověk s odborníky na úřadu práce.

Následující grafy znázorňují, kteří další členové rodiny popřípadě kdo jiný s respondenty konzultoval jejich volbu činnosti po ukončení střední školy.

Graf 11 Konzultace s dalšími členy rodiny

Graf 12 Konzultace s někým jiným

Své plány po střední škole konzultovali středoškoláci také se svými partnery, širší rodinou nebo se staršími vysokoškoláky.

Respondenti měli možnost ty, se kterými svou volbu činnosti po SŠ konzultovali, seřadit dle preferencí od 1 – nejdůležitější až po 3 – nejméně důležité. Část z nich této možnosti využila. V následující tabulce je zaznamenán přehled preferencí dle jednotlivců. Prostřední hodnotu dat jsem znázornila mediánem, největší četnost preference pak určuji prostřednictvím modusu.

Tabulka 10 Preference při konzultování plánů po ukončení SŠ

ODPOVĚĎ	ABSOLUTNÍ ČETNOST			MODUS	MEDIÁN
	1	2	3		
RODIČE	61	31	9	1	1
SOUROZENCI	3	9	2	2	2
PRARODIČE	1	4	5	3	2,5
DALŠÍ ČLENOVÉ RODINY	0	4	5	2	2
UČITELÉ	1	4	5	2	2
VÝCHOVNÝ PORADCE	1	1	3	3	3
ÚŘAD PRÁCE	0	1	0	2	2
KAMARÁDI	35	37	23	2	2
NĚKDO JINÝ	3	7	0	2	2
SÁM/A	30	5	3	1	1

Tabulka preferencí ukazuje, že respondenti se nejčastěji rozhodovali sami, popřípadě své možnosti konzultovali s rodiči. Jako druhé nejvýznamnější byly pro žáky rady od sourozenců, dalších členů rodiny, učitelů, kamarádů, odborníků na úřadu práce nebo dalších jedinců. Nejméně prioritní pak pro ně byly konzultace s prarodiči a výchovným poradcem.

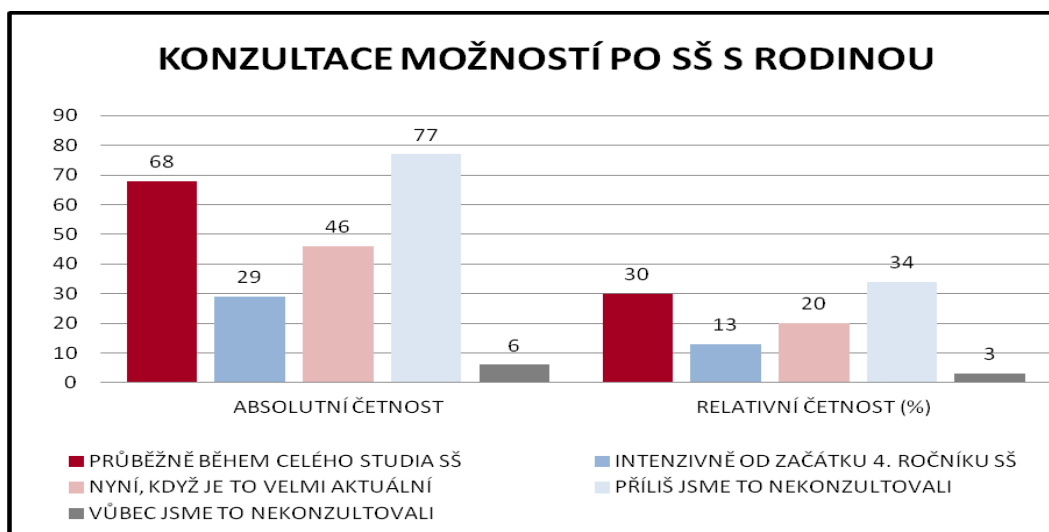
Komentář: Otázka č. 10 potvrdila určitý význam rodiny při volbě profesní orientace u žáků středních škol. V rámci této otázky mě velmi zaujal fakt, že někteří respondenti považují svého přítele/přítelkyni za dalšího člena rodiny a jiní ho zahrnuli do možnosti někdo další. Myslím si, že to může být u dospívajících ovlivněno zejména délkou a vážností partnerského vztahu.

Otázka č. 18: Jak často jste doma (v rodinném kruhu) řešili/řešíte (konzultujete, bavíte se) Vaše možnosti po ukončení střední školy?

Tabulka 11 Jak často jste doma řešili/řešíte Vaše možnosti po ukončení SŠ?

KONZULTACE V RODINNÉM KRUHU	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
PRŮBĚŽNĚ BĚHEM CELÉHO STUDIA SŠ	68	30
INTENZIVNĚ OD ZAČÁTKU 4. ROČNÍKU SŠ	29	13
NYNÍ, KDYŽ JE TO VELMI AKTUÁLNÍ	46	20
PŘÍLIŠ JSME TO NEKONZULTOVALI	77	34
VŮBEC JSME TO NEKONZULTOVALI	6	3
CELKEM	226	100

Graf 13 Jak často jste doma řešili/řešíte Vaše možnosti po ukončení SŠ?

Žáci středních škol v 34 % uvedli, že svou volbu o další činnosti po střední škole s rodiči příliš nekonzultovali, že jim své rozhodnutí pouze oznámili. Dalších 30 % respondentů to řešilo v rodinném kruhu průběžně, během celého studia na střední škole, 20 % až nyní, kdy je to pro ně aktuální z hlediska podávání přihlášek k dalšímu studiu. Následujících 13 % respondentů konzultovalo s rodiči své možnosti po ukončení SŠ během celého 4. ročníku, pouze 3 % je nekonzultovalo vůbec a rodiče o jejich volbě zatím nevědí.

Komentář: V nadpoloviční většině se daná problematika v rodinách respondentů řešila, ať už více či, méně intenzivně, což považuji za pozitivní. Kladně bych rovněž hodnotila velmi nízké procento těch, kteří svou budoucí profesní orientaci s rodinou vůbec neprobírali.

Odpověď na třetí výzkumnou otázku

Výsledky ukazují, že žáci konzultovali s rodiči své plány po ukončení střední školy a jejich rady pro ně měly velký význam. Poradit si nechali i od sourozenců a ostatních členů širší rodiny, zejména od prarodičů, tet a strýců. Nadpoloviční většina respondentů své možnosti po ukončení střední školy v rodinném kruhu řešila, 30 % z nich dokonce po celou dobu jejich středoškolského studia.

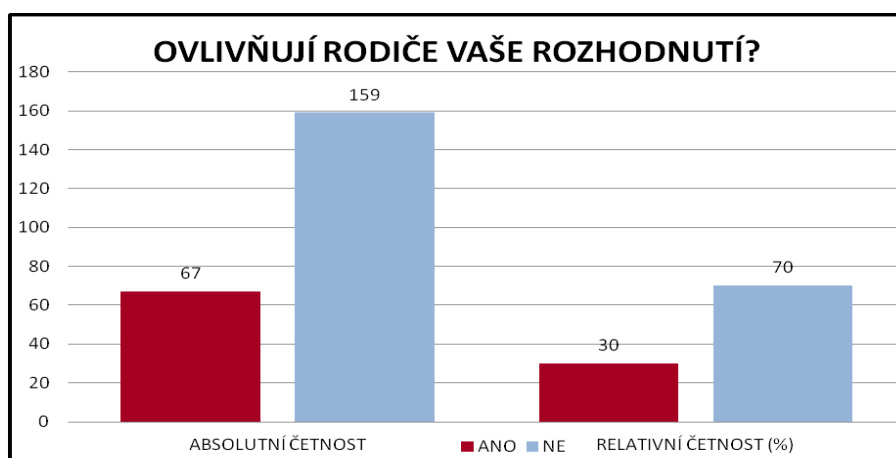
4. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Mají rodiče na své děti vliv při rozhodování se o tom, co budou dělat po ukončení střední školy?

Otázka č. 11: Ovlivnili/ovlivňují rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

Tabulka 12 Ovlivnili rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?

ODPOVĚĎ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ANO	67	30
NE	159	70
CELKEM	226	100

Graf 14 Ovlivnili rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?

Většina respondentů (70 %) uvedla, že je rodiče při rozhodování o studiu či práci po SŠ neovlivňují. Pouze 30 % z celkového počtu dotazovaných určitý vliv přiznalo.

Komentář: Při subjektivním posouzení většina respondentů nepocituje vliv ze strany rodičů. Otázkou však zůstává, zda je rodiče opravdu neovlivňují, nebo si žáci vliv svých rodičů nechtějí přiznat, popřípadě by byli raději, kdyby je neovlivňovali.

Otázka č. 12: Do jaké míry Vás rodiče ovlivnili/ovlivňují v rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

Tabulka 13 Do jaké míry Vás rodiče ovlivnili v rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?

ŠKÁLA		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ZCELA MĚ OVLIVNILI	1	7	3
	2	33	15
	3	98	43
VŮBEC MĚ NEOVLIVNILI	4	88	39
CELKEM		226	100
ARITMETICKÝ PRŮMĚR		3,18	
SMĚRODATNÁ ODCHYLKA		0,7915335	

Respondenti u škálové otázky ve 3 % uvedli, že je rodiče zcela ovlivnili, naopak ve 39 % je vůbec neovlivnili. Dalších 15 % dotazovaných se přiklonilo k možnosti, že je rodiče spíše ovlivnili a 43 % k odpovědi, že je rodiče spíše neovlivnili. Střední polohu odpovědi jsem určila aritmetickým průměrem, který činí 3,18. Míru variability pak stanovuji směrodatnou odchylkou.

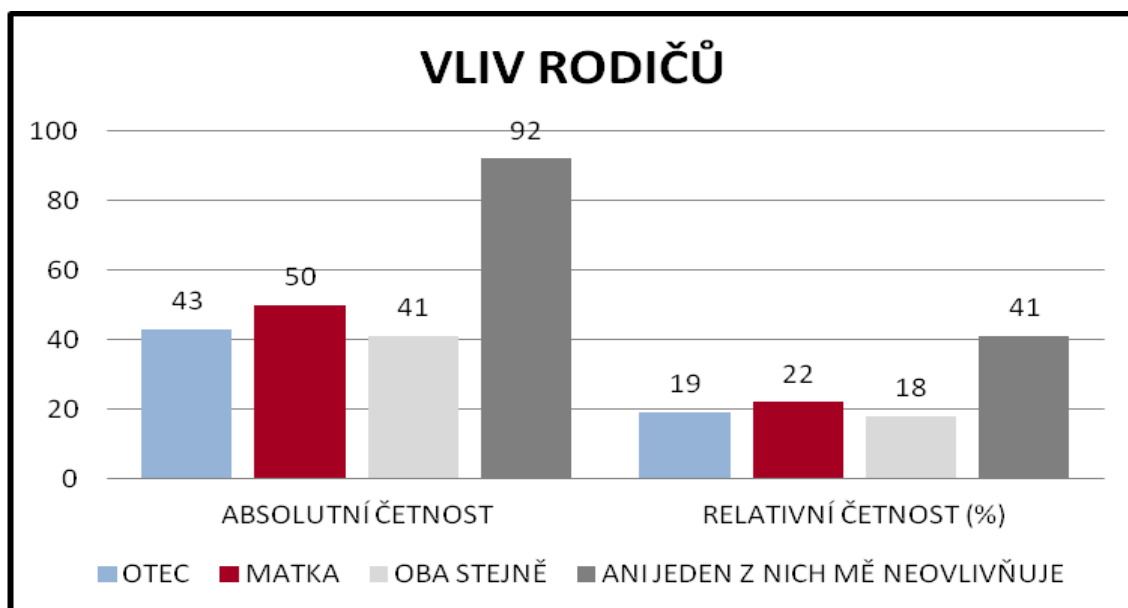
Komentář: Škála umožnila respondentům vyjádřit míru ovlivnění, kterou pociťují. Většina respondentů se přiklonila na stranu, že je rodiče ovlivňují.

Otázka č. 14. Kdo Vás více ovlivnil/ovlivňuje při rozhodování se o své budoucí profesní orientaci?

Tabulka 14 Kdo Vás více ovlivňuje při rozhodování se o své budoucí profesní orientaci?

VLIV RODIČŮ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
OTEC	43	19
MATKA	50	22
OBA STEJNĚ	41	18
ANI JEDEN Z NICH MĚ NEOVLIVŇUJE	92	41
CELKEM	226	100

Graf 15 Kdo Vás více ovlivňuje při rozhodování se o své budoucí profesní orientaci?

Celých 41 % respondentů uvedlo, že ani jeden z rodičů je při jejich rozhodování neovlivňuje, 22 % pocítuje silnější vliv ze strany matky, 19 % ze strany otce a na 18 % mají stejný vliv oba rodiče.

Komentář: Pro čtvrtou výzkumnou otázku je důležité, zda rodiče respondentů ovlivňují či nikoliv. Vliv rodičů při volbě profesní orientace v této dotazníkové otázce celkem přiznalo 59 % žáků, tedy nadpoloviční většina. Vlivem rodičů v závislosti na jejich pohlaví se pak podrobně zabývám ve 2. hypotéze.

Odpověď na čtvrtou výzkumnou otázku

Dotazníkové otázky 11, 12 a 14 zjišťovaly, zda respondenti při volbě své profesní orientace pocítují vliv rodičů. Jejich ovlivnění uvedlo v 11. otázce 30 % respondentů, ve 12. otázce 61 % a u 14. otázky 59 % dotazovaných. Velký rozdíl v odpovědích si vysvětluju tím, že jednotlivé otázky byly položeny odlišně. Největší vliv si respondenti připustili u škálové otázky, kde měli vyjádřit míru ovlivnění ze strany rodičů.

Přestože nejsou výsledky čtvrté výzkumné otázky zcela jednoznačné, u nadpoloviční většiny se ve dvou ze tří případů prokázal alespoň nějaký vliv ze strany rodičů při rozhodování se o tom, co budou žáci dělat po ukončení SŠ.

5. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Existuje souvislost mezi vlivem rodičů na volbu profesní orientace žáka a druhem střední školy, kterou žák navštěvuje?

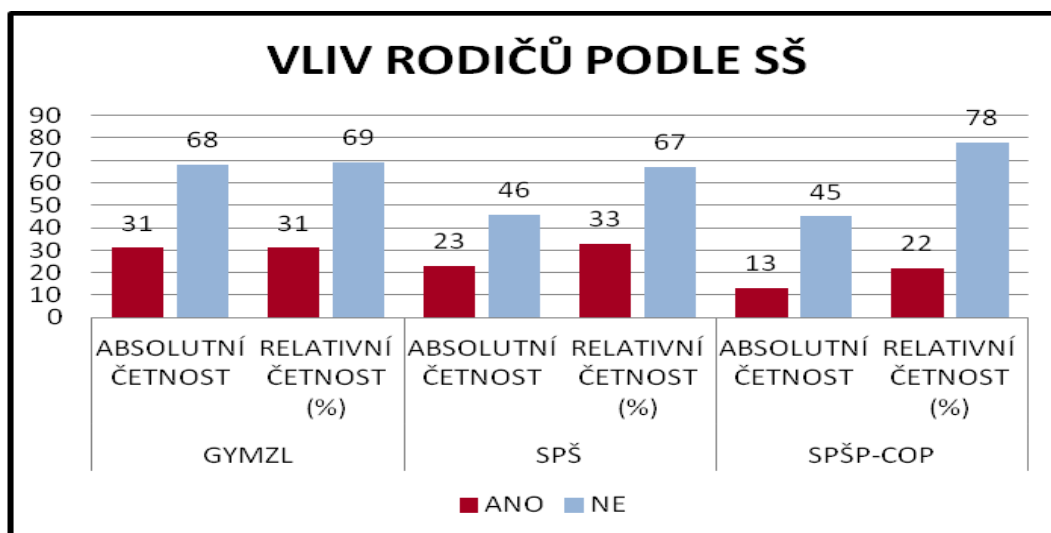
U páté výzkumné otázky jsem porovnávala vliv rodičů na volbu profesní orientace mezi žáky jednotlivých škol. Z tohoto důvodu, jsou relativní četnosti u dotazníkových otázek 11 a 12 vždy počítány z počtu respondentů jednotlivých škol, nikoliv z celkového počtu respondentů. Díky tomu jsem mohla výsledky lépe srovnat.

Otázka č. 11: Ovlivnili/ovlivňují rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

Tabulka 15 Vliv rodičů podle jednotlivých škol

ODPOVĚĎ	GYMZL		SPŠ		SPŠP-COP	
	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ANO	31	31	23	33	13	22
NE	68	69	46	67	45	78
CELKEM	99	100	69	100	58	100

Graf 16 Vliv rodičů podle jednotlivých škol

Výsledky ukazují, že rodiče nejvíce ovlivnili žáky SPŠ, z nichž vliv rodičů uvedlo 33 %. Nepatrně menší vliv měli rodiče na žáky GYMZL, konkrétně ovlivnili 31 % z nich. Nejmenší vliv měli na své děti rodiče žáků SPŠP-COP. Jen 22 % z nich uvedlo, že je rodiče při volbě profesní orientace ovlivnili.

Komentář: Osobně jsem očekávala největší vliv ze strany rodičů u žáků gymnázia, který se nepotvrdil. Tento předpoklad jsem měla na základě vlastní zkušenosti. Sama jsem vystudovala gymnázium a na většinu mých spolužáků měli rodiče velký vliv.

Otázka č. 12: Do jaké míry Vás rodiče ovlivnili/ovlivňují v rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

Tabulka 16 Míra vlivu rodičů podle jednotlivých škol

		GYMZL	
ŠKÁLA		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ZCELA MĚ OVLIVNILI	1	3	1
	2	14	16
	3	46	47
VŮBEC MĚ NEOVLIVNILI	4	36	36
CELKEM		99	100
ARITMETICKÝ PRŮMĚR		3,16	
		SPŠ	
ŠKÁLA		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ZCELA MĚ OVLIVNILI	1	3	4
	2	10	15
	3	31	45
VŮBEC MĚ NEOVLIVNILI	4	25	36
CELKEM		69	100
ARITMETICKÝ PRŮMĚR		3,1	
		SPŠP-COP	
ŠKÁLA		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ZCELA MĚ OVLIVNILI	1	1	2
	2	9	15
	3	21	36
VŮBEC MĚ NEOVLIVNILI	4	27	47
CELKEM		58	100
ARITMETICKÝ PRŮMĚR		3,27	

Škálové posouzení u otázky 12 potvrzuje výsledky z 11. otázky a tedy fakt, že nejvíce ovlivnili rodiče žáky SPŠ a nejméně žáky SPŠP-COP.

Komentář: Škálová otázka dobře vystihuje rozdíly mezi odpověďmi žáků z jednotlivých škol. Z aritmetických průměrů je zřejmé, že odlišnosti mezi školami nejsou až tak velké.

Odpověď na pátou výzkumnou otázku

Na základě otázek 11 a 12 byl prokázán odlišný vliv ze strany rodičů u žáků jednotlivých škol, rozdíly však nebyly příliš výrazné. Největší vliv uvedli žáci SPŠ, hned za nimi respondenti z GYMZL a nejmenší ovlivnění ze strany rodičů priznali dotazovaní ze SPŠP-COP.

6. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Existuje souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a nejvyšším dosaženým vzděláním jeho rodičů?

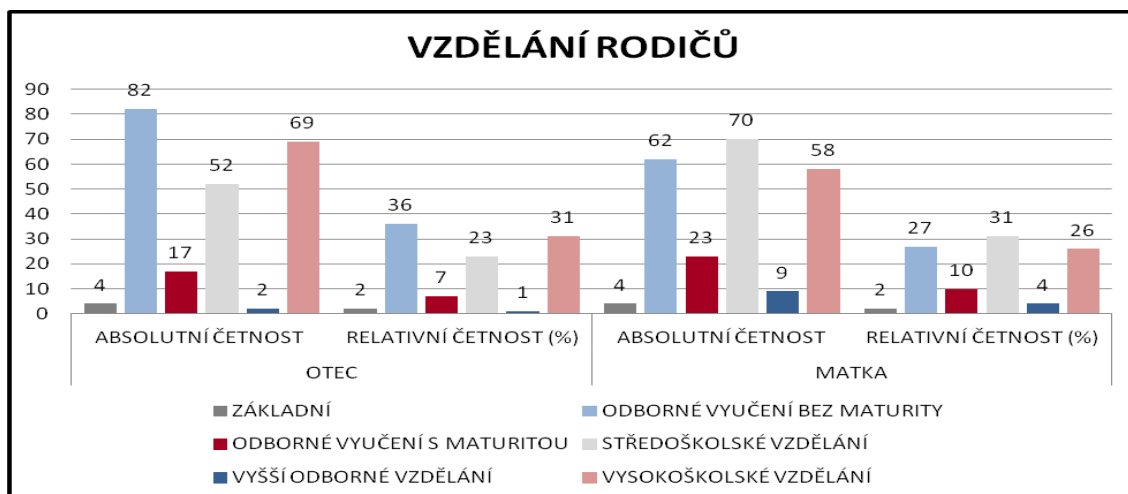
Otázky č. 3 a 4: Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vašeho otce? Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání vaší matky?

Prostřednictvím 3. a 4. otázky jsem zjišťovala, jaké je nejvyšší dosažené vzdělání rodičů respondentů. Pro přehlednost a možnost srovnání, vyhodnocuji tyto dvě otázky dohromady.

Tabulka 17 Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

VZDĚLÁNÍ RODIČŮ	OTEC		MATKA	
	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ZÁKLADNÍ	4	2	4	2
ODBORNÉ VYUČENÍ BEZ MATUREITY	82	36	62	27
ODBORNÉ VYUČENÍ S MATUREITOU	17	7	23	10
STŘEDOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ	52	23	70	31
VYŠŠÍ ODBORNÉ VZDĚLÁNÍ	2	1	9	4
VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁNÍ	69	31	58	26
CELKEM	226	100	226	100

Graf 17 Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

Nejčastějším nejvyšším dosaženým vzděláním otců respondentů bylo odborné vyučení bez maturity, u 36 % z nich. Matky dotazovaných nejčastěji dosahovaly středoškolského vzdělání, a sice 31 % ze všech matek. Druhým nejčastějším vzděláním bylo u otců vysokoškolské vzdělání, u 31 % z nich, následně pak středoškolské vzdělání a to ve 23 %. U matek bylo druhým nejčastějším vzděláním odborné vyučení bez maturity – 27 % a třetím vysokoškolské vzdělání, ve 26 %. Nejméně časté bylo základní vzdělání, za kterým následovalo zřídka se vyskytující vyšší odborné vzdělání, a to u obou pohlaví.

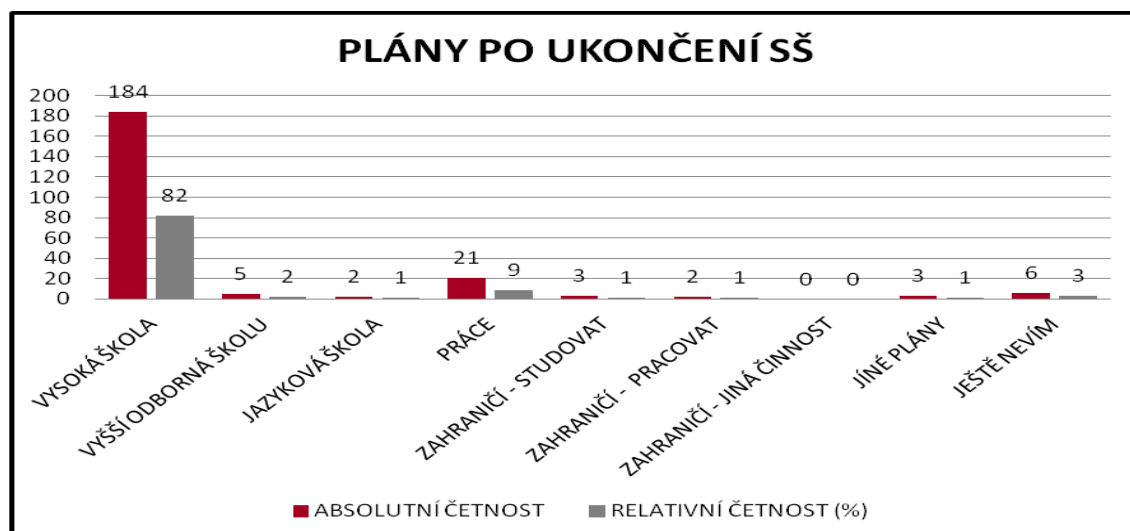
Komentář: Výsledky mě relativně překvapily. Osobně jsem očekávala více vysokoškolsky vzdělaných rodičů z důvodu vyššího počtu respondentů z gymnázia, na která většinou chodívají potomci vysokoškolsky vzdělaných rodičů.

Otázka č. 9: Jaké máte plány po ukončení střední školy?

Tabulka 18 Jaké máte plány po ukončení SŠ?

PLÁNY PO UKONČENÍ SŠ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
VYSOKÁ ŠKOLA	184	82
VYŠŠÍ ODBORNÁ ŠKOLA	5	2
JAZYKOVÁ ŠKOLA	2	1
PRÁCE	21	9
ZAHRANIČÍ - STUDOVAT	3	1
ZAHRANIČÍ - PRACOVAT	2	1
ZAHRANIČÍ - JINÁ ČINNOST	0	0
JÍNÉ PLÁNY	3	1
JEŠTĚ NEVÍM	6	3
CELKEM	226	100

Graf 18 Jaké máte plány po ukončení SŠ?

Respondenti celkem v 82 % uvedli, že po ukončení střední školy plánují studovat vysokou školu (VŠ). Pouze 9 % se chystá nastoupit do zaměstnání, 2 % žáků chce po střední škole studovat vyšší odbornou školu, 1 % hodlá jít na jazykovou školu, 2 % žáků plánují odjed do zahraničí, 1 % má jiné plány a 3 % z nich ještě nejsou rozhodnutí.

Dva respondenti mající jiné plány byli konkrétní. Jeden uvedl, že se chce jít vyučit a druhý současně pracovat a dálkově studovat.

Komentář: Při vyhodnocování výsledků mě zaujalo několik zajímavostí, které nejsou v celkovém součtu hodnot rozpoznatelné. A sice nejvíce žáků, kteří mají jiné plány než jít na vysokou bylo ze SPŠP-COP. Dále celých 7 % respondentů z celkových 9 %, kteří si chtějí najít po střední škole práci, je právě z SPŠP-COP.

Odpověď na šestou výzkumnou otázku

Z celkového počtu respondentů má 82 % v plánu jít po ukončení střední školy na VŠ. Výzkum tedy neprokázal souvislost mezi volbou profesní orientace žáků středních škol a nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů. Myslím si, že výsledek je ovlivněn tím, že rodiče respondentů studovali převážně v totalitním režimu, kdy vzdělávání nebylo přístupné všem lidem, tím pádem nemusí být nejvyšší dosažené vzdělání rodičů vždy jejich vlastní volbou.

7. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Existuje souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a povoláním, které vykonávají jeho rodiče?

Zda existuje souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a povoláním jeho rodičů jsem vyhodnocovala na základě otázek: **5. Jaké povolání vykonává Váš otec?**, **6. Jaké povolání vykonává Vaše matka** a **9. Jaké máte plány po ukončení střední školy?**. Zkoumala jsem podobnost mezi plány respondentů po ukončení SŠ a povoláním jeho rodičů, ze kterých jsem vyvodila následující souvislosti.

Tabulka 19 Podobnost mezi plány respondentů po ukončení SŠ a povoláním jejich rodičů

PODOBNOT	ABSOLUTNÍ ČETNOT	RELATIVNÍ ČETNOT (%)
JEDEN RODIČ	37	16
OBA RODIČE	6	3
ANI JEDEN	183	81
CELKEM	226	100

Dotazníkovým šetřením byla zaznamenána pouze 3% souvislost mezi plány respondentů po ukončení SŠ a povoláním jejich rodičů. Podobnost s profesí jednoho s rodičů se ukázala v 16 %, u 81 % však nebyla nalezena žádná souvislost.

Komentář: Souvislost byla posuzována z hlediska oboru či oblasti, jak to bylo určeno v dotazníku. Podobnosti se nejčastěji týkaly oborů: stavebnictví, technických oblastí, zdravotnictví, právní vědy a pedagogiky.

Odpověď na sedmou výzkumnou otázku

Souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a povoláním, které vykonávají jeho rodiče, byla v rámci tohoto konkrétního výzkumného souboru prokázána u 19 % dotazovaných. U 81 % respondentů nebyla zjištěna žádná podobnost.

8. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Souhlasí rodiče s volbou toho, co budou žáci dělat po ukončení střední školy?

Otázka č. 15: Souhlasí rodiče s volbou toho, co budete dělat po ukončení SŠ?

Tabulka 20 Souhlasí rodiče s volbou toho, co budete dělat po ukončení SŠ?

ŠKÁLA		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ANO SOUHLASÍ	1	156	69
	2	52	23
	3	11	5
NE NESOUHLASÍ	4	7	3
	CELKEM		226
ARITMETICKÝ PRŮMĚR		1,42	
SMĚROVÁ ODCHYLKA		0,727450255	

Většina respondentů, konkrétně 69 % uvedlo, že jejich rodiče s volbou činnosti po ukončení střední školy souhlasí. U dalších 23 % žáků rodiče s volbou svých dětí spíše souhlasí, u 5 % spíše nesouhlasí a pouze ve 3 % zcela nesouhlasí. Střední poloha odpovědí činí 1,42. Míru variability stanovují směrodatnou odchylkou.

Komentář: Většina rodičů s volbou profesní orientace svých dětí souhlasí. Myslím si, že tento výsledek byl předvídatelný, protože rodiče zpravidla chtějí pro své děti jen to nejlepší, tedy i volbu povolání dle představ potomků.

Odpověď na osmou výzkumnou otázku

Většina rodičů s volbou profesní orientace svých dětí souhlasí. Pouze 7 respondentů uvedlo, že rodiče s jejich rozhodnutím nesouhlasí.

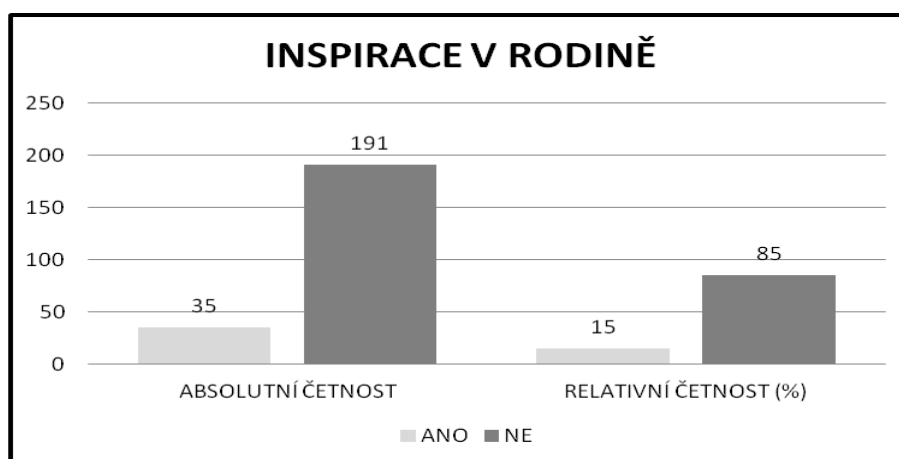
9. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Existují v rodinách žáků vzory, podle kterých se při volbě své profesní orientace rozhodují?

Otázka č. 17: Je ve Vaší rodině člověk, který vykonává povolání, které chcete i Vy v budoucnu dělat, a který Vás tím inspiroval?

Tabulka 21 Inspirace v rodině (při volbě povolání)

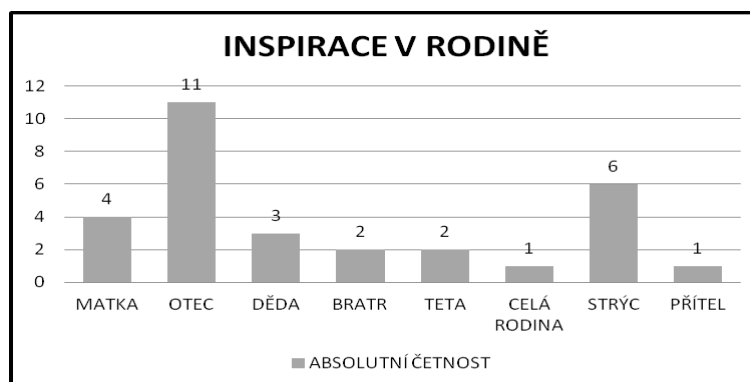
ODPOVĚĎ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ANO	35	15
NE	191	85
CELKEM	226	100

Graf 19 Inspirace v rodině (při volbě povolání)

Celkem 85 % žáků uvedlo, že v jejich rodině neexistuje člověk, který by je inspiroval k povolání, které chtějí vykonávat. Zbylých 15 % respondentů nějaký vzor v rodině má. Pouze 30 respondentů z 35 kteří uvedli, že je nějaký člen rodiny inspiroval byli konkrétní a napsali o koho se jedná.

Graf 20 Kdo z rodiny Vás při volbě povolání inspiroval?

Z výzkumu vyplynulo, že pokud jedince někdo z rodiny inspiroval, nejčastěji to byl otec, kterého napsalo 11 respondentů. Dále 6 tázaných uvedlo strýce a 4 matku. Následující 3 respondenty inspiroval k volbě povolání jejich děda, 2 bratr a další 2 teta, 1 dotazovaného ovlivnil přítel a jeden uvedl, že celá rodina.

Komentář: Osobně jsem předpokládala vyšší procento vzorů v rodině, zejména z důvodu většího počtu respondentů navštěvující gymnázium, kde často žáci chtějí být stejně jako jejich rodiče například lékaři nebo právníky. Tento můj předpoklad se nesplnil.

Odpověď na devátou výzkumnou otázku

Vzory v rodinách respondentů, podle kterých se rozhodovali při volbě povolání existují, pouze v 15 %.

10. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Podle jakých kritérií se žáci rozhodují o svém budoucím povolání?

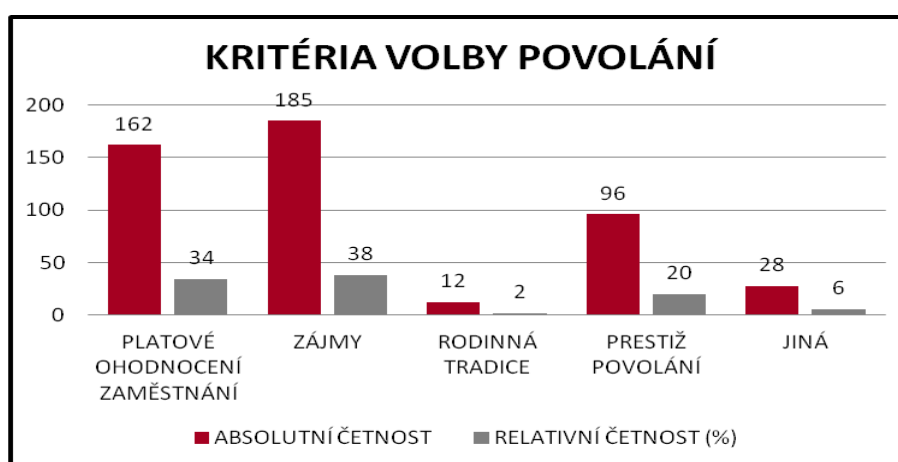
Otázka č. 16: Jaká jsou kritéria, podle kterých se rozhodujete o svém budoucím povolání? (Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti – v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3)).

16. otázka poskytovala výběr až z 3 možností. Relativní četnosti jsou proto vypočítány podle četnosti výběru kritérií, nikoliv podle počtu respondentů.

Tabulka 22 Jaká jsou kritéria, podle kterých se rozhodujete o svém budoucím povolání?

KRITÉRIA VOLBY POVOLÁNÍ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
PLATOVÉ OHODNOCENÍ ZAMĚSTNÁNÍ	162	34
ZÁJMY	185	38
RODINNÁ TRADICE	12	2
PRESTIŽ POVOLÁNÍ	96	20
JINÁ	28	6
CELKEM	483	100

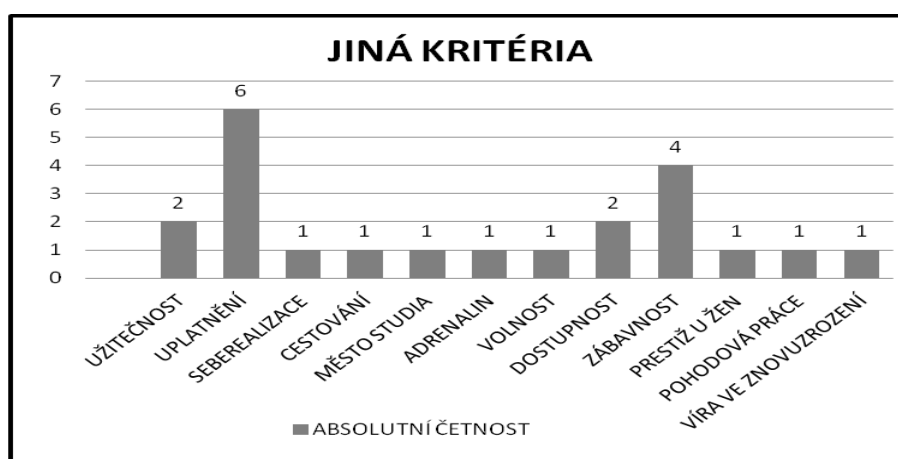
Graf 21 Jaká jsou kritéria, podle kterých se rozhodujete o svém budoucím povolání?

Respondenti uvedli, že nejdůležitějším kritériem pro ně byly zájmy a to ve 38 %. Z 34 % se rozhodovali podle platového ohodnocení zaměstnání a ve 20 % z hlediska prestiže povolání. Jiná kritéria dotazované ovlivnila v 6 %. Jen zřídka se řídili rodinnou tradicí (ve 2 %).

Následující graf znázorňuje jiná kritéria volby povolání žáků středních škol.

Graf 22 Jiná kritéria volby povolání

Uplatnění, zábavnost, dostupnost a užitečnost byly další významná kritéria, podle kterých se respondenti rozhodovali.

Žáci měli možnost jednotlivá kritéria seřadit podle preferencí od 1 – nejdůležitější až po 3 – nejméně důležité. Část z nich této možnosti využila. V následující tabulce je zaznamenán přehled preferencí podle daných kritérií. Prostřední hodnotu dat jsem znázornila mediánem, největší četnost preference pak určuji prostřednictvím modusu.

Tabulka 23 Preference kritérií při volbě povolání

ODPOVĚĎ	ABSOLUTNÍ ČETNOST			MODUS	MEDIÁN
	1	2	3		
PLATOVÉ OHODNOCENÍ	29	83	32	2	2
ZÁJMY	98	30	12	1	1
RODINNÁ TRADICE	1	3	7	3	3
PRESTIŽ POVOLÁNÍ	14	25	38	3	2
JINÁ	8	4	4	1	1

Ze zvolených preferencí vyplývá, že nejdůležitější byly pro respondenty zájmy a jiná kritéria, druhé nejvýznamnější pak platové ohodnocení zaměstnání a nejmenší důležitost přisoudili rodinné tradici a prestiži povolání.

Komentář: Výsledky mě mile překvapily. Pozitivně hodnotím skutečnost, že se dospívající v první řadě rozhodují podle zájmů, aby je povolání bavilo, a až následně podle finančního ohodnocení a prestiže zaměstnání. Očekávala jsem, že faktor finančního ohodnocení budou respondenti volit nejčastěji. Osobně mi připadá, že se lidé dnes rozhodují spíše dle materiálního hlediska, než podle toho, co opravdu chtějí dělat.

Odpověď na desátou výzkumnou otázku

Při volbě povolání se respondenti rozhodovali zejména podle svých zájmů, finančního ohodnocení povolání a jeho prestiže. Nejméně významným kritériem pro ně byla rodinná tradice.

11. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Existuje souvislost mezi volbou profesní orientace žáka střední školy a volbou profesní orientace jeho sourozence/sourozenců?

Pro nalezení odpovědi na 11. výzkumnou otázku, jsem musela nejprve zjistit, zda mají respondenti sourozence, pokud ano tak kolik, jestli jsou starší nebo mladší a které školy studovali/ studují.

Otázka č. 19: Máte sourozence?

Tabulka 24 Máte sourozence?

	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ANO	200	88
NE	26	12
CELKEM	226	100

Otázka č. 19 byla filtrační a rozdělovala respondenty na ty, kteří mají sourozence, a na ty, co nemají. Celkem 200 respondentů (88%) ze všech dotazovaných sourozence má.

Komentář: Při vyhodnocování následujících 4 otázek budu tedy pracovat pouze s 200 respondenty.

Otázka č. 20: Kolik máte sourozenců?

Tabulka 25 Kolik máte sourozenců?

POČET SOUROZENCŮ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
1	143	72
2	48	24
3	7	3
VÍCE	2	1
CELKEM	200	100

Otázka č. 20 byla spíše informativní, sloužila k rozčlenění respondentů a zjišťovala počet sourozenců dotazovaných. Z 200 respondentů májících sourozence, 70 % pochází ze dvou dětí. Dalších 24 % dotazovaných má dva sourozence, 3 % mají tři sourozence a 1 % uvedlo, že má více než tři sourozence.

Komentář: Údaje respondentů, kteří uvedli, že mají více než 3 sourozence, nebyly použitelné. Oba dva dotazovaní uvedli odlišný počet sourozenců u otázek 20 a 21, proto v případě otázek 22, 23 a 24 jejich sourozence nezohledňuji.

Otázka č. 21: Je Váš sourozenec mladší nebo starší?

Tabulka 26 Je Váš sourozenec starší nebo mladší?

VĚK SOUROZENCŮ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
MLADŠÍ	90	45
STARŠÍ	101	51
JEDEN MLADŠÍ JEDEN STARŠÍ	2	1
DVA MLADŠÍ	1	0
DVA STARŠÍ	4	2
JINAK	2	1
CELKEM	200	100

Věk sourozenců sloužil k vyhodnocování otázek 23 a 24 týkajících se vlivu starších sourozenců na respondenty. Celkem 45 % dotazovaných má mladšího sourozence, 51 % sourozence staršího, 1 % dotazovaných jednoho mladšího a jednoho staršího. Další 2 % žáků má dva starší sourozence a u 1 % je tomu jinak z důvodu většího počtu sourozenců.

Komentář: Konkrétní věk sourozenců, na který jsem se rovněž dotazovala, nevedla většina respondentů, tím pádem ho v následujících otázkách nezohledňuji.

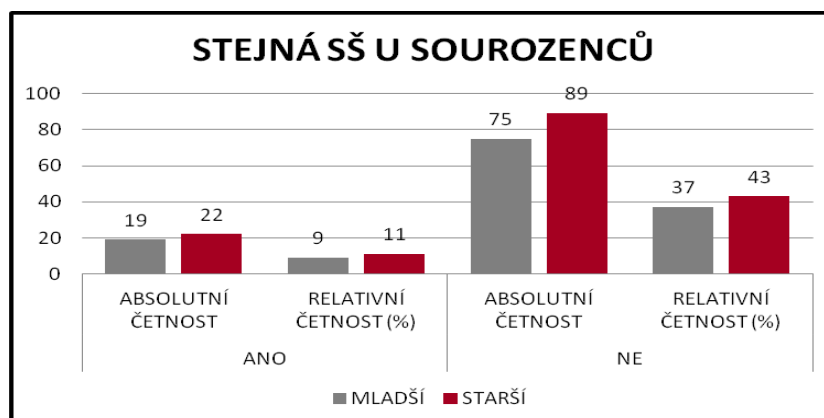
Otázka č. 22: Jaké školy studuje (studoval) Váš sourozenec/sourozenci, popřípadě jaké je jeho povolání?

Při vyhodnocování 22. otázky jsem se zaměřila na posouzení stejnosti střední školy u respondentů a jejich sourozenců, a následně na to, zda starší sourozenci dotazovaných studovali popřípadě studují vysokou školu.

Tabulka 27 Chodili sourozenci respondentů na stejnou SŠ?

	ANO		NE	
	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
MLADŠÍ	19	9	75	37
STARŠÍ	22	11	89	43
CELKEM	41	20	164	80

Graf 23 Chodili sourozenci respondentů na stejnou SŠ?

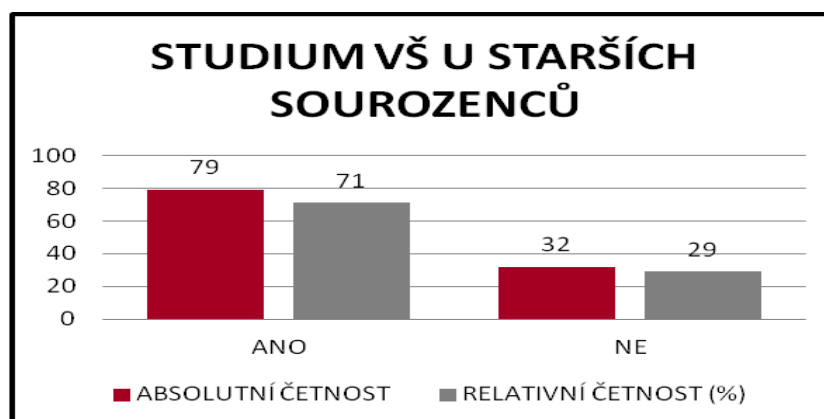
Celkově 20 % sourozenců všech dotazovaných navštěvovalo, popřípadě ještě navštěvuje stejnou SŠ. U 11 % respondentů šlo o starší sourozence, u 9 % o mladší.

Komentář: Většina sourozenců dotazovaných nenavštěvuje či nenavštěvovala stejnou SŠ. Otázka 22 tedy neprokázala výraznou souvislost mezi volbou profesní orientace respondentů a jejich sourozenců.

Tabulka 28 Studují starší sourozenci respondentů VŠ?

VŠ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ANO	79	71
NE	32	29
CELKEM	111	100

Graf 24 Studují starší sourozenci respondentů VŠ?

Z celkového počtu 111 starších sourozenců 71 % z nich VŠ navštěvuje či navštěvovalo.

Komentář: Myslím si, že velký zájem o studium na vysoké škole ze strany respondentů i jejich sourozenců souvisí s dnešní dobou, s přístupností studia všem lidem bez

jakýchkoliv rozdílů a v neposlední řadě s poptávkou trhu práce po co nejvíce kvalifikovaných a vzdělaných zaměstnancích.

Odpověď na jedenáctou výzkumnou otázku

Z celkového počtu 226 respondentů má 200 z nich alespoň jednoho sourozence. Konkrétně mají dotazovaní 94 mladších a 111 starších sourozenců. Cílem této výzkumné otázky bylo zjistit, zda existuje souvislost mezi volbou profesní orientace respondentů a jejich sourozenců. Zaměřila jsem se na střední školy, které respondenti a jejich sourozenci navštěvovali či navštěvují. Celkem 11 % starších a 9 % mladších sourozenců navštěvovalo stejnou SŠ jako dotazovaní.

Z hlediska studia na vysoké škole 71 % starších sourozenců dotazovaných studuje či studovalo vysokou školu. V tomto případě by se dala zaznamenat lépe souvislost mezi respondenty a jejich staršími sourozenci, protože zájem o studium na vysoké škole je v obou kategoriích opravdu vysoké.

Souvislost mezi volbami profesní orientace respondentů a jejich sourozenců byla tedy nepatrná. Výrazná shoda byla zaznamenána pouze v případě studia na vysokoškolské škole.

12. VÝZKUMNÁ OTÁZKA: Mají starší sourozenci vliv na volbu profesní orientace žáků středních škol?

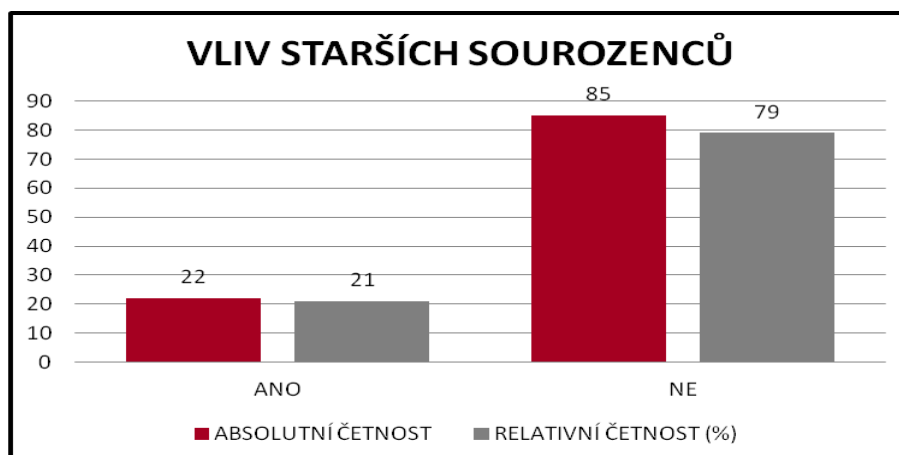
Poslední dvě otázky zkoumají vliv pouze starších sourozenců, které má celkem 107 respondentů.

Otázka č. 23: Pokud máte staršího sourozence ovlivnil/ovlivňuje/ovlivňují Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po ukončení střední školy?

Tabulka 29 Ovlivňují sourozenci Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po ukončení SŠ?

VLIV SOUROZENCŮ	ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ANO	22	21
NE	85	79
CELKEM	107	100

Graf 25 Ovlivňují sourozenci Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po ukončení SŠ?

Respondenti mající staršího sourozence v 79% většině uvedli, že je sourozenci ve volbě profesní orientace neovlivnili, vliv ze strany staršího sourozence pocíťovalo pouze 21 % dotazovaných.

Komentář: U sourozenců také záleží na tom, jak velký věkový rozdíl mezi sebou mají. Tento faktor jsem nemohla zohlednit, protože většina respondentů neuvedla konkrétní věk svých sourozenců.

Otázka č. 24: Do jaké míry Vás starší sourozenec/sourozenci ovlivnil/i v rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

Tabulka 30 Do jaké míry Vás starší sourozenec/sourozenci ovlivnil/i v rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?

ŠKÁLA		ABSOLUTNÍ ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
ZCELA MĚ OVLIVNILI	1	3	3
	2	15	14
	3	18	17
VŮBEC MĚ NEOVLIVNILI	4	71	66
CELKEM		107	100
ARITMETICKÝ PRŮMĚR		3,47	
SMĚROVÁ ODCHYLKA		0,839111806	

Při škálovém posuzování vlivu ze strany starších sourozenců 66 % procent respondentů uvedlo, že je starší sourozenci vůbec neovlivnili, 17 % zvolilo možnost, spíše mě neovlivnili, 14 % spíše mě ovlivnili. Pouze 3 % respondentů pocíťovalo úplný vliv staršího

sourozence. Střední poloha odpovědí činí 3,47. Míru variability jsem stanovila směrodatnou odchylkou.

Komentář: Skutečnost, že většina dotazovaných nepocituje ovlivnění ze strany svých sourozenců, mě příliš nepřekvapila. Osobně jsem se setkala s mnoha případy, kdy se jeden ze sourozenců vydal spíše přírodovědným směrem a druhý humanitním, že se v oblastech zájmů navzájem doplňovali. Taky si myslím, že se dospívající se svými sourozenci radí, navzájem si vyjadřují vlastní názory, které však nevnímají jako ovlivňování.

Odpověď na dvanáctou výzkumnou otázku

Z výsledků je zřejmé, že starší sourozenci respondenty při volbě profesní orientace spíše neovlivňují. Tento fakt dokazují dotazníkové otázky 23 a 24, avšak je mezi nimi nesoulad. Ve 23. otázce uvedlo 79 % respondentů, že je starší sourozenec neovlivnil, přičemž ve 24. otázce jakýkoliv vliv popřelo pouze 66 %. Tento rozpor si vysvětluju tím, že 24. otázka poskytovala škálové posouzení, kde se dotazovaní nemuseli kategoricky rozhodovat, jestli je sourozenec ovlivnil či nikoliv, jako tomu bylo u otázky 23. Nejdříve vliv ze strany staršího sourozence připustilo 21 % respondentů, následně při vyjádření míry vlivu 34 % uvedlo, že na ně mají starší sourozenci alespoň nějaký vliv.

7.2 Vyhodnocení hypotéz

Při stanovování hypotéz, jejich testování i vyvození závěrů vycházela z knihy *Metody pedagogického výzkumu* od Miroslava Chrásky (2007).

1. HYPOTÉZA

První hypotézu jsem vypočítala **testem nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku**. Zvolila jsem proto hladinu významnosti 0,01 a stupeň volnosti $f = 1$. Stupeň volnosti jsem vypočítala podle vzorce: $f = (r - 1) * (s - 1)$, kdy r = počet řádků a s = počet sloupců.

Cílem hypotézy je zjistit, zda mají rodiče rozdílný vliv na volbu profesní orientace dítěte v závislosti na pohlaví žáků:

$1H_0$: Rodiče mají při volbě profesní orientace na ženy i muže stejný vliv.

$1H_A$: Rodiče mají při volbě profesní orientace na ženy a muže rozdílný vliv.

Hypotézu jsem vypočítala z otázky č. 11: **Ovlivnili/ovlivňují rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po ukončení střední školy?**

Tabulka 31 1. hypotéza

	ŽENY	MUŽI	Σ
ANO	33 <i>a</i>	34 <i>b</i>	67
NE	73 <i>c</i>	86 <i>d</i>	159
Σ	106	120	226 <i>n</i>

Nezávislost chí-kvadrátu jsem vypočítala podle vzorce pro čtyřpolní tabulku:

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a+b) \cdot (a+c) \cdot (b+d) \cdot (c+d)} \quad (\text{Chráska, 2007, s. 83})$$

$$\chi^2 = 226 \cdot \frac{126736}{135506160} = 226 \cdot 0,000935278 = 0,211$$

$$\chi^2_{0,01(1)} = 6,635$$

$$\chi^2 = 0,211 < \chi^2_{0,01(1)} = 6,635$$

Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota χ^2 je menší než hodnota kritická $\chi^2_{0,01(1)} = 6,635$, proto **přijímáme nulovou hypotézu**.

Nulová hypotéza říká, že mezi vlivem rodičů při volbě profesní orientace žen a mužů není statisticky významný rozdíl.

2. HYPOTÉZA

Druhou hypotézu jsem vypočítala **testem dobré shody chí-kvadrát**. Zvolila jsem hladinu významnosti 0,05 a stupeň volnosti $f = 3$. *Stupeň volnosti závisí u testu dobré shody chí-kvadrát na počtu řádků v tabulce, z níž bylo kritérium vypočítáno. Je to počet řádků tabulky, kterým by bylo možno teoreticky přiřknout libovolnou hodnotu a přitom dodržet stanovený sloupcový součet.* (Chráska, 2007, s. 73)

Cílem je zjistit, zda mají rodiče rozdílný vliv na volbu profesní orientace svých dětí v závislosti na pohlaví rodiče.

$2H_0$: Četnosti žáků, kteří vybírali jednotlivé pohlaví rodičů, jsou stejné.

$2H_A$: Četnosti žáků, kteří vybírali jednotlivé pohlaví rodičů, jsou rozdílné.

Hypotézu jsem vypočítala z otázky č. 14: **Kdo Vás více ovlivnil/ovlivňuje při rozhodování se o své budoucí profesní orientaci?**

Tabulka 32 2. hypotéza

VLIV RODIČŮ	POZOROVANÁ ČETNOST P	OČEKÁVANÁ ČETNOST O	P - O	$(P - O)^2$	$\frac{(P - O)^2}{O}$
OTEC	43	56,5	-13,5	182,25	3,23
MATKA	50	56,5	-6,5	42,25	0,75
OBA STEJNĚ	41	56,5	-15,5	240,25	4,25
ANI JEDEN Z NICH	92	56,5	35,5	1260,25	22,3
	Σ 226	Σ 226			Σ 30,53

$$\chi^2 = 30,35 > \chi^2_{(0,05)(3)} = 7,815$$

Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 30,35$ je vyšší než kritická hodnota $\chi^2_{(0,05)(3)} = 7,815$, proto **odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.**

Alternativní hypotéza říká, že četnosti žáků, kteří vybírali jednotlivé pohlaví rodičů, jsou rozdílné. Z toho vyplývá, že zvolené možnosti vlivu rodičů na volbu profesní orientace žáků nejsou rovnoměrně rozloženy. Nejvíce u respondentů převažovala odpověď: ani jeden z nich mě neovlivňuje. Převažující vliv jednoho z rodičů však nebyl prokázán.

3. HYPOTÉZA

Pro účely třetí hypotézy jsem si respondenty rozdělila podle střední školy, kterou navštěvovali. Do jedné skupiny jsem spojila žáky ze SPŠ a SPŠP-COP. Zjišťovala jsem tedy rozdíl mezi žáky navštěvujícími gymnázium a střední odbornou školu (SOŠ).

Hypotézu jsem ověřovala podle **testu nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku**. Zvolila jsem hladinu významnosti 0,05 a stupeň volnosti $f = 4$. Stupeň volnosti jsem vypočítala podle vzorce: $f = (r - 1) * (s - 1)$, kdy r = počet řádků a s = počet sloupců.

Cílem je zjistit, zda existuje statisticky významný rozdíl v intervalu a frekvenci řešení volby profesní orientace v rodinném kruhu mezi žáky gymnázia a středních odborných škol.

$3H_0$: Žáci gymnázia vybírali stejný interval a frekvenci řešení volby profesní orientace v rodinném kruhu jako žáci středních odborných škol.

3H_A: Žáci gymnázia vybírali jiný interval a frekvenci řešení volby profesní orientace v rodinném kruhu než žáci středních odborných škol.

Hypotézu jsem vypočítala podle otázky č. 18: **Jak často jste doma (v rodinném kruhu) řešili/řešíte (konzultujete, bavíte se) Vaše možnosti po ukončení střední školy?**

- průběžně během celého studia na střední škole
- intenzivně od začátku 4. ročníku střední školy
- až nyní, když je to velmi aktuální
- příliš jsme to nekonzultovali, rodičům jsem svou volbu jen oznámil/a
- vůbec jsme to nekonzultovali, rodiče o mojí volbě zatím nevědí

Tabulka 33 3. hypotéza

ŘEŠENÍ VOLBY PROFESNÍ ORIENTACE V RODINNÉM KRUHU						
	a)	b)	c)	d)	e)	Σ
GYMNÁZIUM	P=41(O=29,79)	P=12(O=12,7)	P=16(O=20,15)	P=29(O=33,73)	P=1(O=2,63)	99
SOŠ	P=27(O=38,21)	P=17(O=16,3)	P=30(O=25,85)	P=48(O=43,27)	P=5(O=3,37)	127
Σ	68	29	46	77	6	226

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 4,22 + 3,29 + 0,04 + 0,03 + 0,85 + 0,66 + 0,66 + 0,52 + 1,01 + 0,79$$

$$\chi^2 = 12,07$$

$$\chi^2_{(0,05)(4)} = 9,488$$

$$\chi^2 = 12,07 > \chi^2_{(0,05)(4)} = 9,488$$

Vypočítaná hodnota testové kritéria je vyšší než hodnota kritická, proto **odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.**

Žáci gymnázia konzultovali volbu své profesní orientace v rodinném kruhu v jiném intervalu a s jinou frekvencí než žáci střední odborné školy. Žáci gymnázia častěji řešili tuto problematiku po dobu celého studia na střední škole, zatímco žáci střední odborné školy spíše až ve chvíli, kdy to začalo být pro ně aktuální. Žáci střední odborné školy svou volbu s rodinou příliš nekonzultovali na rozdíl od respondentů z gymnázia.

7.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Výzkum zabývající se vlivem rodiny na volbu profesní orientace žáků maturitních ročníků probíhal na třech zlínských středních školách. Z dotazníkového šetření vyplynulo několik skutečností.

Výsledky ukazují, že rodiče ovlivnili své potomky více při rozhodování se o výběru střední školy než při volbě případného terciárního vzdělávání či povolání. Respondenti si střední školy volili zejména podle zájmů a profese, kterou chtěli vykonávat. Výběr střední školy konzultovali zejména s rodiči a kamarády, stejně tak jako volbu profesní orientace po jejím ukončení. Celých 34 % žáků své záměry o tom, co budou dělat po maturitě, s rodiči příliš nekonzultovalo, 30 % s nimi řešilo tuto problematiku v průběhu celého středoškolského studia. Z celkového počtu respondentů plánuje jít na vysokou školu 82 %, najít si práci se chystalo pouze 9 %. S plány respondentů po ukončení střední školy většina rodičů souhlasila.

Z výzkumu dále nevyplývala výraznější shoda mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a volbou profesní orientace žáků středních škol. Podobnost s povoláním alespoň jednoho z rodičů byla shledána v 19 %. Jestli rodiče respondenty při této volbě ovlivnili, jsem zjišťovala třemi odlišně položenými otázkami. Nejvíce si respondenti připustili ovlivnění ze strany rodičů ve škálové otázce, kde alespoň částečný vliv přiznalo 61 % z nich. V rámci jednotlivých škol měli rodiče největší vliv na žáky SPŠ a nejmenší na žáky SPŠP-COP. Vzor v rodině, který žáky při volbě povolání inspiroval, uvedlo pouze 15 % respondentů. Zájmy, platové ohodnocení zaměstnání a jeho prestiž byly hlavními kritérii výběru profese u dotazovaných.

Z hlediska sourozeneckých vztahů z výsledků vyplynulo, že většina respondentů i jejich sourozenců chtěla po ukončení střední školy studovat (studovala) vysokou školu. V jiných ohledech však výzkum nepotvrdil souvislost mezi volbou profesní orientace respondentů a jejich sourozenců.

Na základě hypotéz je patrné, že z hlediska vlivu rodiny na volbu profesní orientace respondentů neexistuje statisticky významný rozdíl mezi pohlavími žáků. Stejně tak nebyl prokázán převažující vliv jednoho z rodičů. Z výsledků také vyplývá, že žáci gymnázia konzultovali svou volbu profesní orientace v rodinném kruhu v jiném intervalu a frekvenci než žáci středních odborných škol.

7.4 Doporučení pro praxi

Výsledky praktické části poskytnu jako zpětnou vazbu v první řadě vedení a učitelům středních škol, kde dotazníkové šetření proběhlo. S informacemi zjištěnými výzkumem by se měli zabývat zejména výchovní poradci těchto škol a na jejich základě spolupracovat s rodiči žáků.

Informace z praktické části by byly určitě prospěšné pro rodiče, kteří mají děti na středních školách a problematikou volby profesní orientace se zabývají, popřípadě ji budou v blízké budoucnosti řešit.

Odborníci zabývající se profesní orientací by se bezpochyby měli více zaměřit na žáky středních škol. Je patrné, že profesní poradenství u této cílové skupiny je potřebné a nemělo by se podceňovat. Podle mého názoru by bylo nejefektivnější, kdyby se část odborníků specializovala na profesní poradenství žáků základních škol a část na profesní poradenství žáků středních škol.

Pro usnadnění volby profesní orientace žáků středních škol bych především navrhovala zvýšení informovanosti v této oblasti. Konkrétně by bylo vhodné:

- zařadit přednášky týkající se problematiky profesního poradenství do všech ročníků SŠ, popřípadě začlenit tuto oblast okrajově do výuky,
- realizovat přednášky s touto tematikou pro rodiče, nejlépe při nástupu jejich dětí na SŠ,
- provádět exkurze středoškoláků na pracoviště, kde by mohli potencionálně vykonávat své budoucí zaměstnání,
- zavést více odborných praxí v rámci výuky (zejména na těch školách a oborech, kde praxe není součástí výuky),
- aby učitelé i rodiče spolu navzájem více komunikovali ohledně volby povolání žáka.

ZÁVĚR

Volba profesní orientace je dlouhodobé a důležité rozhodování, kterým jedinec směřuje k výkonu určité profese. Význam povolání v životě člověka je nezpochybnitelný, proto je klíčové tuto volbu pořádně zvážit a udělat vše pro správné rozhodnutí.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaký vliv má rodina na volbu profesní orientace žáků středních škol. Z výsledků vyplynulo, že rodiče mají na své děti při volbě profesní orientace vliv, avšak menší, než když ukončovali základní školu. Rodiče ovlivnili nadpoloviční většinu z nich. Z výzkumu je rovněž patrné, že neexistuje rozdíl v ovlivnitelnosti v závislosti na pohlaví žáků či rodičů. Souvislost mezi nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů a volbou profesní orientace žáků se neprokázala. Podobnost v plánech žáků a povoláním alespoň jednoho z rodičů se projevila v 19 %. V 15 % žáci našli inspiraci pro výběr povolání v některém z členů rodiny, nejčastěji to byli jejich otcové. Při porovnávání vlivu rodičů na žáky v závislosti na druhu navštěvované střední školy byly zaznamenány rozdíly. Nejvíce rodiče ovlivňovali žáky SPŠ a GYMZL, a to 33 % a 31 % respondentů, nejméně pak dotazované z SPŠP-COP, konkrétně 22 % z nich.

Výzkumný cíl byl tedy splněn. Z výsledků lze rozpoznat, zda a do jaké míry rodiče dotazované při jejich volbě profesní orientace ovlivnili.

Výsledky praktické části by mohly být přínosné zejména středním školám, jejich učitelům a rodičům žáků. Mohly by také motivovat další studenty k podrobnějšímu prozkoumání dané tematiky, zejména proč a jakým způsobem rodiče své děti ovlivňují, či nikoliv. Velmi zajímavé by mohlo být také dotazování rodičů středoškoláků a zjištění jejich úhlu pohledu v této problematice. Sama si dokážu představit, že bych se tématem volby profesní orientace zabývala dále a o zmíněné nápady práci rozšířila.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ADLEROVÁ, Iva, 2008. Sestra nebo bratr? Sourozenci vás ovlivní na celý život. *Psychologie dnes*. Praha: Portál, roč. 14, č. 7-8, s. 20 – 23. ISSN 1212-9607.
- [2] BĚLOHLÁVEK, František, 1994. *Osobní kariéra*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-083-X.
- [3] BURIÁNEK, Jiří, 1996. *Sociologie*. Praha: Fortuna. ISBN 80-7168-304-3.
- [4] ČESKO, 1998. Zákon č. 111 ze dne 22. dubna 1998 o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). In *sbírka zákonů České republiky*. Částka 39, s. 5388-5419. Dostupné také z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1998/sb039-98.pdf>. ISSN 1211-1244.
- [5] ČESKO, 2001. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. Praha: Tauris. Dostupné také z: <http://aplikace.msmt.cz/pdf/BilaKniha.pdf>. ISSN 80-211-0372-8.
- [6] ČESKO, 2004. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 190, s. 10262-10324. Dostupné také z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>. ISSN 1211-1244.
- [7] FARKOVÁ, Marie, 2009. *Dospělost a její variabilita*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2480-5.
- [8] GEIST, Bohumil, 1992. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria. ISBN 80-85605-28-7.
- [9] GIDDENS, Anthony, 1999. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
- [10] HANZLÍKOVÁ, O., D. PAUKNEROVÁ a M. SOUŠKOVÁ, 2001. *Jak uspět v prvním zaměstnání*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0121-9.
- [11] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.

- [12] HLAĐO, Petr, 2007. Aby děti nastoupily do správného vlaku. *Rodina a škola*. Časopis pro všechny rodiče a učitele. Portál, roč. LIV, č. 2, s. 20 – 23. ISSN 0035-7766.
- [13] HLAĐO, Petr, 2008. *Svět práce a volba povolání: Studijní text pro učitele*. Brno: Masarykova univerzita. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Uvod_do_problematiky_volby_povolani.pdf
- [14] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [15] JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.
- [16] KLÍMOVÁ, Marta, et al, 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [17] KOHOUTEK, Rudolf, 1998. *Vývoj a výchova dítěte v rodině*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-105-3.
- [18] KRAMER, Charles H., 1980 cit. podle SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-559-8.
- [19] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [20] KRAUS, B., V. Poláčková a et al, 2001. *Člověk-prostředí-výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004.
- [21] KREJČOVÁ, Lenka, 2011. *Psychologické aspekty vzdělávání dospělých*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3474-3.
- [22] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. 3. vydání. Praha: Grada. ISBN 80-7169-195-X.
- [23] MACEK, Petr, 2003. *Adolescence*. 2. upr. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-747-7.
- [24] MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86-429-19-9.

- [25] MEZERA, Antonín, 2002. *Pro jaké povolání se hodím?: Jak poznat sám sebe a správně se rozhodnout*. Praha: Computer Press. ISBN 80-7226-651-9.
- [26] Národní ústav odborného vzdělávání [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/schema-vzdelavaci-soustavy>
- [27] NOVÁK, Tomáš, 2007. *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2057-3.
- [28] ORVIN, George H., 2001. *Dospívání: Kniha pro rodiče*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0124-3.
- [29] POLEDŇOVÁ, Ivana, 2009. *Sebepojetí dětí a dospívajících v kontextu školy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5085-3.
- [30] PROCHÁZKA, Miroslav, 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [31] PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- [32] VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [33] VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [34] VALIŠOVÁ, A., H. KASÍKOVÁ a et al, 2011. *Pedagogika pro učitele*. 2. přeprac. vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3357-9.
- [35] VANČUROVÁ – FRAGNEROVÁ, Eva, 1966. *Vztahy mezi sourozenci*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- [36] VENDEL, Štefan, 2008. *Kariérní poradenství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1731-9.
- [37] WOLF, Josef, 2004. *Antropologie pro každý den*. Praha: ARSCI. ISBN 80-86078-42-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
NÚOD	Národní ústav odborného vzdělávání
GYMZL	Gymnázium Zlín Lesní čtvrť
SPŠ	Střední průmyslová škola Zlín
SPŠP-COP	Střední průmyslová škola polytechnická - Centrum odborné přípravy Zlín

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obrázek 1</i> <i>Vzdělávací systém ČR</i>	89
--	----

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1 Složení respondentů</i>	41
<i>Graf 2 Pohlaví respondentů</i>	43
<i>Graf 3 Střední školy</i>	44
<i>Graf 4 Kdy Vás rodiče ovlivnili více?</i>	45
<i>Graf 5 Kritéria výběru SŠ</i>	47
<i>Graf 6 Jiná kritéria výběru SŠ</i>	47
<i>Graf 7 Konzultoval/a jste s někým, kam jít na SŠ?</i>	49
<i>Graf 8 Konzultace s dalšími členy rodiny</i> <i>Graf 9 Konzultace s někým jiným</i>	50
<i>Graf 10 Konzultoval/a jste s někým, co budete dělat po ukončení SŠ?</i>	52
<i>Graf 11 Konzultace s dalšími členy rodiny</i> <i>Graf 12 Konzultace s někým jiným</i>	52
<i>Graf 13 Jak často jste doma řešili/řešíte Vaše možnosti po ukončení SŠ?</i>	54
<i>Graf 14 Ovlivnili rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?</i>	55
<i>Graf 15 Kdo Vás více ovlivňuje při rozhodování se o své budoucí profesní orientaci?</i>	57
<i>Graf 16 Vliv rodičů podle jednotlivých škol</i>	58
<i>Graf 17 Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů</i>	60
<i>Graf 18 Jaké máte plány po ukončení SŠ?</i>	61
<i>Graf 19 Inspirace v rodině (při volbě povolání)</i>	64
<i>Graf 20 Kdo z rodiny Vás při volbě povolání inspiroval?</i>	65
<i>Graf 21 Jaká jsou kritéria, podle kterých se rozhodujete o svém budoucím povolání?</i>	66
<i>Graf 22 Jiná kritéria volby povolání</i>	66
<i>Graf 23 Chodili sourozenci respondentů na stejnou SŠ?</i>	70
<i>Graf 24 Studují starší sourozenci respondentů VŠ?</i>	70
<i>Graf 25 Ovlivňují sourozenci Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po ukončení SŠ?</i>	72

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Složení respondentů</i>	41
<i>Tabulka 2 Pohlaví respondentů</i>	43
<i>Tabulka 3 Střední školy</i>	44
<i>Tabulka 4 Kdy Vás rodiče ovlivnili více?</i>	45
<i>Tabulka 5 Kritéria výběru SŠ</i>	46
<i>Tabulka 6 Preference kritérií při výběru SŠ</i>	48
<i>Tabulka 7 Konzultoval/a jste s někým, kam jít na SŠ?</i>	49
<i>Tabulka 8 Preference konzultování při výběru SŠ</i>	50
<i>Tabulka 9 Konzultoval/a jste s někým, co budete dělat po ukončení SŠ?</i>	51
<i>Tabulka 10 Preference při konzultování plánů po ukončení SŠ</i>	53
<i>Tabulka 11 Jak často jste doma řešili/řešíte Vaše možnosti po ukončení SŠ?</i>	54
<i>Tabulka 12 Ovlivnili rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?</i>	55
<i>Tabulka 13 Do jaké míry Vás rodiče ovlivnili v rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?</i>	56
<i>Tabulka 14 Kdo Vás více ovlivňuje při rozhodování se o své budoucí profesní orientaci?</i>	56
<i>Tabulka 15 Vliv rodičů podle jednotlivých škol</i>	58
<i>Tabulka 16 Míra vlivu rodičů podle jednotlivých škol</i>	59
<i>Tabulka 17 Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů</i>	60
<i>Tabulka 18 Jaké máte plány po ukončení SŠ?</i>	61
<i>Tabulka 19 Podobnost mezi plány respondentů po ukončení SŠ a povoláním jejich rodičů</i>	62
<i>Tabulka 20 Souhlasí rodiče s volbou toho, co budete dělat po ukončení SŠ?</i>	63
<i>Tabulka 21 Inspirace v rodině (při volbě povolání)</i>	64
<i>Tabulka 22 Jaká jsou kritéria, podle kterých se rozhodujete o svém budoucím povolání?</i>	66
<i>Tabulka 23 Preference kritérií při volbě povolání</i>	67
<i>Tabulka 24 Máte sourozence?</i>	68
<i>Tabulka 25 Kolik máte sourozenců?</i>	68
<i>Tabulka 26 Je Váš sourozenec starší nebo mladší?</i>	69
<i>Tabulka 27 Chodili sourozenci respondentů na stejnou SŠ?</i>	69

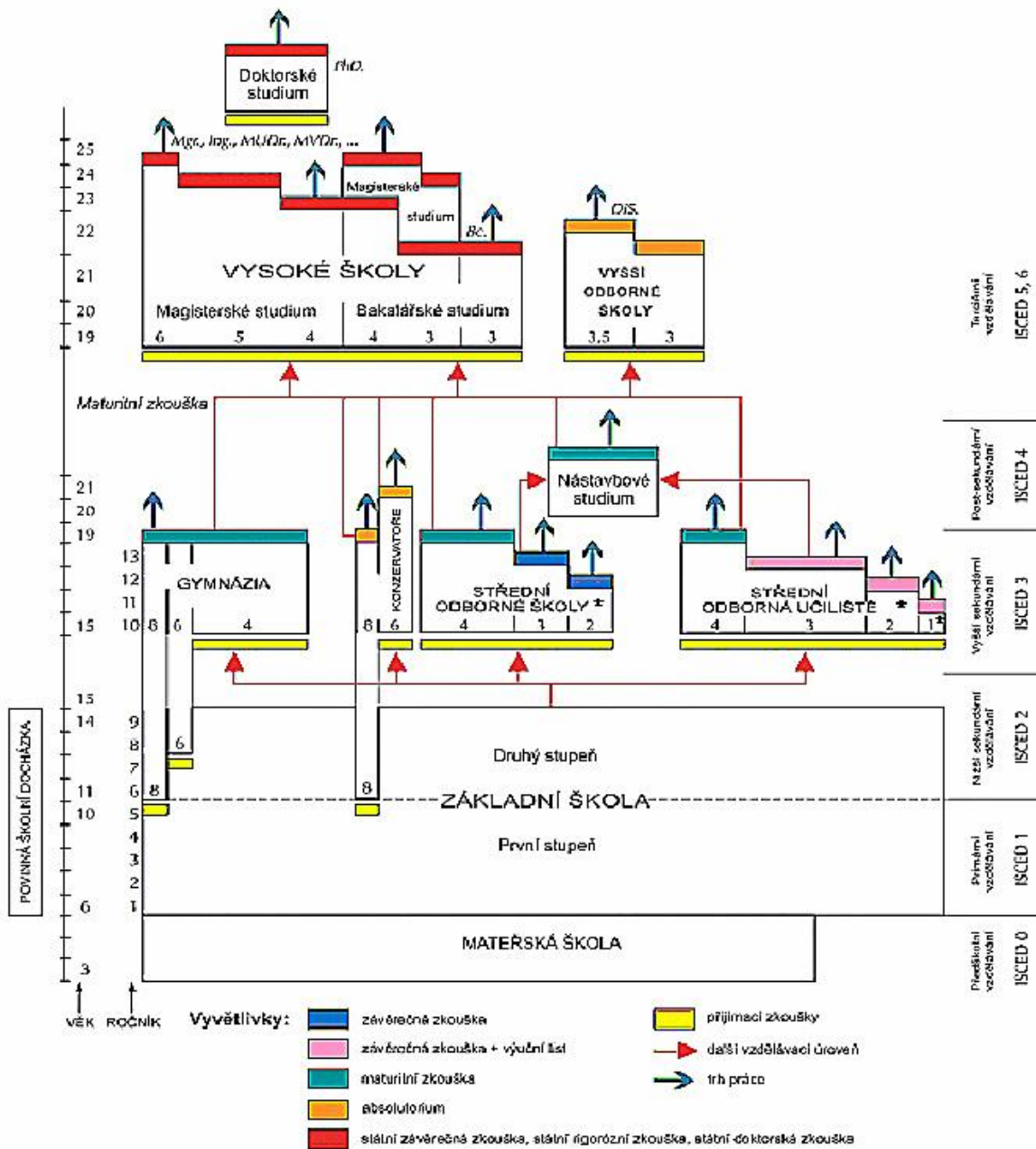
<i>Tabulka 28 Studují starší sourozenci respondentů VŠ?.....</i>	<i>70</i>
<i>Tabulka 29 Ovlivňují sourozenci Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po ukončení SŠ?</i>	<i>71</i>
<i>Tabulka 30 Do jaké míry Vás starší sourozenec/sourozenci ovlivnil/i v rozhodnutí o tom, co budete dělat po SŠ?</i>	<i>72</i>
<i>Tabulka 31 1. hypotéza</i>	<i>74</i>
<i>Tabulka 32 2. hypotéza</i>	<i>75</i>
<i>Tabulka 33 3. hypotéza</i>	<i>76</i>
<i>Tabulka 34 Důležité instituce zabývající se oblastí volby povolání</i>	<i>90</i>

SEZNAM PŘÍLOH

- PI Vzdělávací systém ČR
- PII Instituce zabývající se oblastí volby povolání
- PIII Dotazník

PŘÍLOHA P I: VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM ČR

Obrázek 1 Vzdělávací systém ČR (NÚOV, ©)

PŘÍLOHA P II: INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE VOLBOU POVOLÁNÍ

Tabulka 34 Důležité instituce zabývající se oblastí volby povolání (Hlad'o, 2008, s. 6)

NÁZEV INSTITUCE	POPIS ČINNOSTI	RESORT
Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV)	řešení otázek odborného vzdělávání a praktické odborné přípravy (učňovské školství, SOŠ, VOŠ)	MŠMT
Výzkumný ústav pedagogický (VÚP)	řešení otázek všeobecného vzdělávání (základní školy, gymnázia a konzervatoře)	MŠMT
Centrum pro studium vysokého školství (CSVŠ)	rozvoj vysokého školství a distančního vzdělávání	MŠMT
Ústav pro informace ve vzdělávání (ÚIV)	statistické informace z oblasti vzdělávání a školství a informace o síti škol	MŠMT
Institut pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP)	metodická základna pro pedagogicko-psychologické poradenství	MŠMT
Národní vzdělávací fond (NVF)	podpora rozvoje lidských zdrojů	MŠMT
Informační centrum pro mládež (ICM)	poskytování informací pro mládež	MŠMT
Správa služeb zaměstnanosti (SSZ)	řízení poradenských a zprostředkovatelských služeb úřadu práce	MPSV
Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (VÚPSV)	řešení úkolů v oblasti práce a sociálních věcí a problémů na trhu práce	MPSV

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentka Fakulty humanitních studií na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a obracím se na Vás s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit k vypracování praktické části mé bakalářské práce na téma: Vliv rodiny na volbu profesní orientace žáků středních škol. Dotazník je zcela **ANONYMNÍ** a veškeré informace budou použity pouze pro účely této práce.

Děkuji Vám za spolupráci.

Hana Červinková

1. Jste

- a) muž
- b) žena

2. Jakou střední školu navštěvujete

.....

3. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vašeho otce?

- a. základní
- b. odborné vyučení
 - i. bez maturity
 - ii. s maturitou
- c. středoškolské vzdělání
- d. vyšší odborné vzdělání
- e. vysokoškolské vzdělání

4. Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Vaší matky?

- a) základní
- b) odborné vyučení
 - i. bez maturity
 - ii. s maturitou
- c) středoškolské vzdělání
- d) vyšší odborné vzdělání
- e) vysokoškolské vzdělání

5. Jaké povolání vykonává Váš otec?

6. Jaké povolání vykonává Vaše matka?

7. Podle jakých kritérií jste se rozhodoval/a při výběru střední školy? (Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti - v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3)).

PODLE:

- a) zájmů
 - b) profese, kterou chci vykonávat
 - c) kamarádů
 - d) přání rodičů
 - e) blízkosti k bydlišti
 - f) jiný důvod (jaký)
-

8. Konzultoval/a jste s někým, kam jít na střední školu? (Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti - v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3)).

ANO S:

- a) rodiči
 - b) ostatními členy rodiny
 - a. sourozencem/sourozenci
 - b. prarodiči
 - c. s někým dalším (uved' s kým konkrétně).....
 - c) učiteli
 - d) výchovným poradcem
 - e) odborníky na úřadu práce
 - f) kamarády
 - g) někým jiným (uved'te s kým konkrétně)
-
- h) ne rozhodl/a jsem se sám/sama

9. Jaké máte plány po ukončení střední školy?

- a) jít na vysokou školu
 - a. (uveďte na jakou, alespoň zaměření např. humanitní, přírodovědné).....

- b) jít na vyšší odbornou školu
- c) navštěvovat jazykovou školu
- d) najít si práci
 - a. (uveďte, ve které oblasti budete práci hledat)
.....
- e) odjet do zahraničí
 - a. studovat
 - b. pracovat
 - c. jiná činnost (uveďte jaká)
.....
- f) mám jiné plány (uveďte, jaké plány máte)
.....
- g) ještě nevím, nejsem rozhodnutý/á

10. Konzultoval/a jste s někým, co budete dělat po ukončení střední školy? (Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti - v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3)).

ANO S:

- a) rodiči
- b) ostatními členy rodiny
 - a. sourozencem/sourozenci
 - b. prarodiči
 - c. s někým dalším (uveď s kým konkrétně)
- c) učiteli
- d) výchovným poradcem
- e) odborníky na úřadu práce
- f) kamarády
- g) s někým jiným (uveďte s kým konkrétně)
- h) ne rozhodl/a jsem se sám/sama

11. Ovlivnili/ovlivňují rodiče Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

- a) ano
- b) ne

12. Do jaké míry Vás rodiče ovlivnili/ovlivňují v rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

▪ **Váš postoj vyjádřete na škále**

zcela mě ovlivnili 1 2 3 4 vůbec mě neovlivnili

13. Kdy Vás rodiče ovlivnili více?

- a) při rozhodování se ohledně výběru střední školy
- b) nyní při rozhodování se o studiu/práci po střední škole
- c) jejich vliv na mé rozhodnutí byl stejný na konci základní školy stejně tak jako nyní
- d) o svém budoucím vzdělání/povolání se rozhoduji sám/a, rodiče mi do toho nezasahují

14. Kdo Vás více ovlivnil/ovlivňuje při rozhodování se o své budoucí profesní orientaci?

- a) otec
- b) matka
- c) oba stejně
- d) ani jeden z nich mě neovlivňuje

15. Souhlasí rodiče s volbou toho, co budete dělat po ukončení střední školy?

▪ **Váš postoj vyjádřete na škále**

ano, souhlasí 1 2 3 4 ne, nesouhlasí

16. Jaká jsou kritéria, podle kterých se rozhodujete o svém budoucím povolání? Můžete zakroužkovat maximálně 3 možnosti - v tomto případě je očísľujte od nejdůležitějšího kritéria (1) po méně důležité (3))

- a) platové ohodnocení zaměstnání
- b) zájmy
- c) rodinná tradice
- d) prestiž povolání
- e) jiná (uved'te jaká)

.....

17. Je ve Vaší rodině člověk, který vykonává povolání, které chcete i Vy v budoucnu dělat, a který Vás tím inspiroval?

- a) ano je (uved'te kdo a kde pracuje).....
- b) ne není

18. Jak často jste doma (v rodinném kruhu) řešili/řešíte (konzultujete, bavíte se) Vaše možnosti po ukončení střední školy?

- f) průběžně během celého studia na střední škole
- g) intenzivně od začátku 4. ročníku střední školy
- h) až nyní, když je to velmi aktuální
- i) příliš jsme to nekonzultovali, rodičům jsem svou volbu jen oznámil/a
- j) vůbec jsme to nekonzultovali, rodiče o mojí volbě zatím nevědí

19. Máte sourozence?

- a) ano
- b) ne

Pokud je Vaše odpověď na otázku 19: b) ne, děkuji Vám za Váš čas a vyplnění dotazníku, pokud je Vaše odpověď a) ano, poprosím Vás ještě o vyplnění otázek 20 – 24.

20. Kolik máte sourozenců

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) více (uved'te kolik).....

21. Je Váš sourozenec/sourozenci mladší nebo starší? (uved'te jeho věk)

- a) mladší.....
- b) starší.....
- c) jeden starší jeden mladší.....

22. Jaké školy studuje/studoval Váš sourozenec/sourozenci, popřípadě jaké je jeho/jejich povolání

střední škola vysoká škola (vyšší odborná) povolání

mladší sourozenec.....

starší sourozenec.....

23. Pokud máte staršího sourozence ovlivnil/ovlivňuje/ovlivňují Vaše rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

a) ano

b) ne

24. Do jaké míry Vás starší sourozenec/sourozenci ovlivnil/i v rozhodnutí o tom, co budete dělat po střední škole?

▪ **Váš postoj vyjádřete na škále**

zcela mě ovlivnil/i

1

2

3

4

vůbec mě neovlivnil/i